

הקדמה לפרשת קרח

משבר - לידה חדשה

בפרשתנו נלמד על אחד מהמשברים העמוקים שהתרחשו בתקופת המדבר. בלימוד פרשיות אלו נעסוק בקצרה במשבר ובסיבותיו ונדגיש את הדברים שמהם אנו נדרשים להישמר ולהתרחק כדי לא להגיע לידי משבר. כמו כן נכוון את מבטם של התלמידים לכך שמתוך המשבר עם ישראל בונה מדרגה חדשה ומתבררים לנו יסודות חשובים באמונה ובהנהגת ה'.

לאחר משבר המתאוננים וקברות התאוה, בירור מדרגת נבואת משה וחטא המרגלים, בפרשתנו בא משבר חמור הנוגע להנהגת ישראל ולטשטוש מדרגות הקדושה בעם ישראל.

עלינו להבין מהו השבר והכישלון שבסוגיית קרח ועדתו, ומהם היסודות שמתבררים מתוך משבר זה.

כדי להבין את מהות המשבר שבפרשתנו, עלינו לברר שני יסודות:

א. הקודש מחולק למדרגות שונות.

ב. משה אמת ונבואתו אמת.

היסוד הראשון - מדרגות בתוך הקודש

הקב"ה ברא בעולמו עושר רב ומגוון רחב של ברואים, ואת כולם הוא אוהב ובכולם הוא חפץ, כפי שנאמר **בפרשת בראשית**, בסיום בריאת העולם: **"וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וַהֲגִה טוֹב מְאֹד"** (בראשית א, לא). **וכן בתהלים** (קד, כד-לא) אומר דוד המלך: **"מִה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' כָּל־סֵפֶר בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ... יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו"**.

הבחירה באדם

ה' יתברך בחר להבדיל הבדל עצמי את האדם מכל שאר הברואה, וכך כתב **הכוזרי** (מאמר ראשון, לה): **"האדם נתייחד מכל בעלי החיים בעניין השכלי, שממנו נתחייבו תיקון המידות, ואחרי זה תיקון ענייני הבית, ואחריו תיקון ענייני המדינה..."**.

הבחירה בעם ישראל

הקב"ה בחר בעם ישראל מכל העמים להיות לו לעם, כפי שנאמר בחומש **שמות** (יט, ה): **"וַהֲיִיתֶם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאֶרֶץ"**. יסוד חשוב זה בא לידי ביטוי בנוסח ברכות התורה: **"אשר בחר בנו מכל העמים"**, וכן בנוסח התפילה בימים טובים: **"אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות..."**.

בספר **הכוזרי** (שם, צה) מבואר, כי הבחירה האלקית היא למעשה יצירת אומה המסוגלת לשמוע את דבר ה': "כי אותם בחר האלוה לז לעם ולאומה מבין כל אומות העולם, וכי העניין האלוהי חל בכל המונם, עד שנעשו כולם ראויים לשמוע את הדיבור האלוהי...".

ובהמשך (שם, קג) כתב: "...עד שבאו בני יעקב, שכולם היו סגולה וגרעין, ונבדלו משאר בני אדם בתכונות אלוהיות, שעשאו כאלו לבני מין אחר, מלאכי".

הבחירה בשבט לוי

בתוך עם ישראל, שכולו "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו), הבדיל הקב"ה את שבט לוי לעבודת המשכן, כפי שנכתב בפרשתנו: "שמעו נא בני לוי... כי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את עבדת משפן ה' ולעמד לפני העדה לשרתם" (במדבר טז, ח-ט).

בנוסף, על הלויים הוטלה המשימה ללמד את עם ישראל תורה ומצוות, להוות הנהגה רוחנית ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים, כפי שנאמר: "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (דברים לג, ז), וכפי שמבאר הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל יג, יב): "ולמה לא זכה לוי בנהלת ארץ ישראל ובבזתה עם אחיו? מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים...".

הבחירה בכהנים

מתוך שבט לוי בחר ה' להבדיל את משפחת הכהנים לעבודת הקרבנות, שנאמר: "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי, אהרן, נדב ואביהוא, אלעזר ואיתמר, בני אהרן" (שמות כח, א). "קדשים יהיו לאלהיהם... כי את אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבם יהיו קדש" (ויקרא כא, ו).

הבחירה באהרן הכהן

מבין הכהנים, נבחר אהרן הכהן, "הפכה הגדול מאחיו, אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבש את הבגדים" (שם פסוק ז) לשרת בקודש ככהן גדול ולעבוד את עבודתו המיוחדת, "כי יגור שמן משחת אלקיו עליו, אני ה'" (שם פסוק יב).

למדנו אם כן, שהקב"ה ברא את עולמו מדרגות מדרגות, זו למעלה מזו וזו לפניו מזו, וכל מדרגה מבטאת בטבעה קירבה רבה יותר אל הקודש לעומת המדרגה הקודמת לה. כך היא השיטה האלקית בעולם בכלל ובעם ישראל בפרט.

היסוד השני - "משה אמת ונבואתו אמת"

בימי ההכנה לקבלת התורה, אמר ה' למשה בעלותו אל ההר: "הנה אנכי בא אליך בצע הענן בצבור ישמע העם בדיברי עמך וגם בך יאמינו לעולם" (שמות יט, ט). כלומר אחד מיעדיו של מעמד הר סיני הוא לקבוע בלב ישראל את האמונה באמתת נבואת משה רבנו ע"ה.

ואכן, בהגיע המעמד שמע העם את דבר ה' אל משה: "מִשָּׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל" (שם פסוק יט). בהמשך אף ביקש העם ממשה, שהוא זה שיאמר להם את דברי ה': "וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה, יְדַבֵּר אִתָּהּ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹקִים פֶּן נָמוּת... וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעָרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹקִים. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... (שם כ, טז-יט).

וכך כותב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ח, א):

"...ובמה האמינו בו [במשה]? במעמד הר סיני שעניינו ראו ולא זר ואוזנינו שמעו ולא

אחר, האש הקולות והלפידים, והוא ניגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים:

משה משה לך אמור להם כך וכך. וכן הוא אומר: 'פנים בפנים דבר ה' עמכם'."

לכן אחד משלושה עשר העיקרים הוא: "אני מאמין באמונה שלמה שנבואת משה רבנו עליו השלום היתה אמתית ושהוא היה אב לנביאים, לקודמים לפניו ולבאים אחריו".

מחלוקת קרח

קרח ועדתו, מתוך קנאה וצרות עין, חלקו על נבואת משה וטענו שהיא שקרית. קרח טען שה' לא צוה את משה למנות את אהרן לכהן גדול ואת משפחתו לכהנים, אלא משה המציא מליבו מינויים אלה. בזה היה חטאו הראשון - בערעור על נבואת משה, וכדברי הרב צבי יהודה בשיחות לחומש במדבר (עמ' 194): "מעשה קרח הוא פגיעה בפנימיות הנבואה ובפנימיות עניין 'משה קיבל תורה מסיני'..."

כדי לבסס את דבריו טוען קרח: "כִּי כָל הָעֵדָה כָּלָם קְדוֹשִׁים" (במדבר טז, א), ומפרש רש"י: "כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה... לא אתם לבדכם שמעתם בסיני 'אנכי ה' אלקיך', כל העדה שמעו".

קרח טען שכל ישראל קדושים במידה שווה. אין צורך במשפחה מיוחסת כמשפחת הכהונה, אלא כל עם ישראל כהנים.

טענה זו חולקת כמובן על ציווי ה' להבדיל את הכהנים ולקדשם, כפי שלמדנו. טענת קרח היא ערעור ופקפוק על הציווי האלקי ועל הסדר האלקי, לפיו ישנן מדרגות שונות של קדושה בתוך האומה.

אמנם כולנו עם אחד קדוש ונבחר, אולם יחד עם זאת, יצר הקב"ה הבחנה בין קדושת הכהונה, קדושת הלוויה וקדושת ישראל.

קרח רצה לעצמו את הכהונה, לכן אמר לו משה (בפסוק י): "וּבְקִשְׁתֶּם גַּם כְּהֹנֵה". חז"ל (אבות פ"ה, מ"ז) מבארים, כי מחלוקת קרח ועדתו היא מחלוקת שאינה לשם שמיים. אין בה רצון לברר את האמת ולשמוע לדבר ה'. מאחורי טיעונו הצדקניים של קרח הסתתרה תאוות השררה, ובאצטלא זו בא לתבוע כביכול את עלבון העדה, באמרו: "וּמִדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'", אך למעשה מבין השיטין מבצבצת תשוקתו להתנשא בעצמו על עדת ה', בבחינת "כל הפוסל - במומו פוסל".

משבר נורא זה, מפגיש אותנו עם הכפירה בנבואת משה ועם טשטוש מדרגות הקודש שבאומה, ויחד עם זאת מתוך לימוד פרשה זו מתבהרים לדורות יסודות אמונתנו הנצחית בנבואת משה ואמונתנו בסדרי השראת השכינה בתוכנו - בעם ישראל כולו, בשבט הלוייה ובמשפחת הכהונה.

פרק טז

בפרקנו שבעה נושאים עיקריים:

1. תלונת קרח ועדתו
2. תשובת משה לקרח ועדתו
3. דתן ואבירם מול משה
4. מבחן המחנות
5. הקהלת קרח את העדה, התגלות כבוד ה' ותפילת משה ואהרן
6. הבדלת כלל העם מקרח ועדתו
7. עונשם של קרח ועדתו

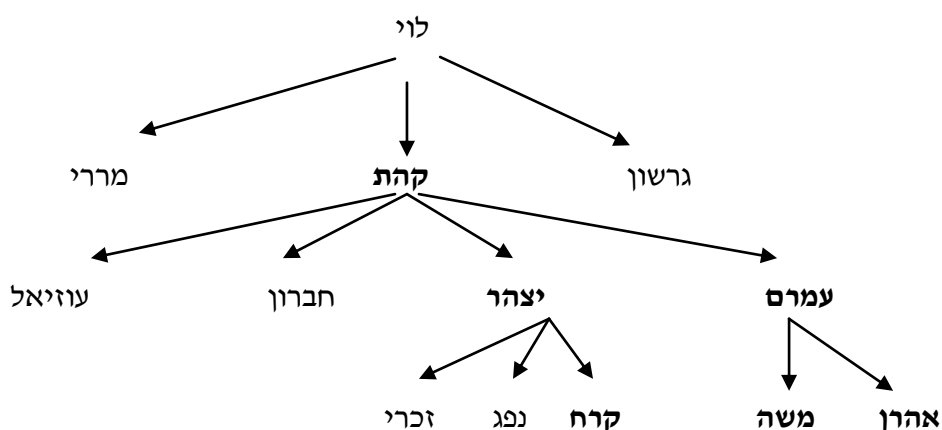
תלונת קרח ועדתו (פסוקים א-ג)

ראשי המרי

נאמר בפסוקים א-ב: "וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קֵהֶת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֵלִיאָב וְאוּן בֶּן פֹּלֵת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמֹשִׁים וּמְאָתַיִם, נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שָׁם"

קרח שייך למשפחת הלויים.

כדאי לסרטט עם התלמידים את שושלת היוחסין של משפחת קהת בן לוי:

קרח היה ממשפחה חשובה, מבני קהת. מבין שלוש משפחות הלויים - גרשון קהת ומררי - למשפחת קהת היה התפקיד החשוב ביותר, לשאת את כלי המשכן (כפי שלמדנו בסוף פרשת במדבר), וקרח עצמו זכה בתפקיד החשוב ביותר, כפי שנאמר **במדבר רבה** (במדבר רבה יח, ג):

"חכם גדול היה קרח ומטועני הארון", כלומר מכל כלי המשכן זכה קרח לשאת את הארון שבתוכו היו לוחות הברית! וחז"ל (במדבר רבה יח, ח) מוסיפים שקרח היה בעל רוח הקודש.

את דתן ואבירם כבר פגשנו, אף שלא נזכרו עד כה בשמותיהם, כמובא **במדרש תנחומא** (שמות י):

"...והנה שני אנשים עברים נצים. מי היו? דתן ואבירם. והם שאמרו: 'נתנה ראש ונשובה מצרימה', והן שהמרו על ים סוף, והן שהותירו מן המן, דכתיב: 'ויותרו אנשים ממנו עד בקר', והם שיצאו ללקוט ולא מצאו, והם היו במחלקתו של קרח, שנאמר: 'הוא דתן ואבירם', שהן עמדו ברשתן מתחילה ועד סוף".

לפי המדרש, דתן ואבירם ידועים ומוכרים לנו כמחרחרי ריב וכרשעים כבר ממצרים, ומוכן שיהיו חשודים מתחילה בנאמנות טענותיהם.

און בן פלת אינו מוזכר יותר בהמשך הפרשה, מכיון שאשתו הצילה אותו מהחטא וחזר בתשובה.

"וַיִּקַּח קָרַח" - בדרך כלל, אחרי הפועל 'לקח' מופיע תיאור הדבר שאותו לקחו, ואילו כאן אין פירוט. אם כן, לא מובן - מה לקח קרח?

מפרש **הרמב"ן**: "הלקיחה על הדבר שיוזכר אחרי כן", כלומר הלקיחה מתייחסת לראשי ישראל המוזכרים בהמשך, שנאמר (בפסוק ב): "וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאַתָּים נְשִׂאֵי עֲדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שָׁם". כלומר קרח לקח ומשך עמו את מאתיים וחמישים האנשים בדברי פיתוי ובדברים רכים, כפי שכתב **רש"י**: "משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים".

מי היו אותם מאתיים וחמישים איש?

כפי שראינו, בתורה נקראים אנשים אלה "נְשִׂאֵי עֲדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שָׁם". **רש"י** מבאר: "ראשי סנהדראות, רובן משבט ראובן". וכתב **האבן עזרא**: "ואלה נשיאי העדה היו בכורים". וכן כתב **הרמב"ן**: "היו אלה הנקהלים כולם בכורות, כי על כן חרה להם על הכהונה".

בכוונה תחילה הלך קרח לאותם ראשי סנהדראות בכורים. הם ידעו כי מתחילה היו הבכורות מיועדים לעבודת המשכן, ובגלל חטא העגל ניטלה מהם זכות זו והועברה לשבט לוי בכלל ולכהנים בפרט. לכן בחר קרח להתסיס אותם כנגד משה ולשכנעם לדרוש זכות זו בחזרה.

נאמר בפסוק ג: "וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם, כִּי כָל הָעֵדָה פִּלְסוּ קִדְשִׁים וּבְתוֹכְכֶם הִי, וּמִדּוּעַ תִּתְּנֵנֵנוּ עַל קָהָל הִי"

בפסוק זה מתבארות טענותיהם של קרח ועדתו.

טענה ראשונה - מחלוקת על הכהונה

"כִּי כָּל הָעֵדָה בָּלֵם קְדָשִׁים וּבְתוֹכָם ה'" - מפרש רש"י: "כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה... לא אתם לבדכם שמעתם בסיני 'אנכי ה' אלקיך', כל העדה שמעו".

קרח טוען שכולם שווים לפני ה' ואין צורך במשפחה מיוחסת, כמשפחת הכהונה, שרק להם יותר לעבוד במקדש, אלא כל עם ישראל יכולים להיות כהנים.

כפי שלמדנו בהקדמה, מדובר בטענה חמורה, מחוצפת וחולקת על ציווי ה', שכן ה' ציוה להבדיל את הכהנים ולקדשם. קרח ועדתו ערערו ופקפקו על הציווי האלקי. אמנם כולנו עם אחד, קדוש ונבחר, אך יחד עם זאת, הבדיל הקב"ה בין קדושה לקדושה, בין קדושת הכהנים לקדושת הלויים ולקדושת ישראל. קרח העז לחלוק על סדרי מדרגות הקדושה שבישראל.

טענה שניה - מחלוקת על מינוי אהרן

"וּמִדּוּעַ תִּתְּנֶנָּה עַל קָהֵל ה'" - מפרש רש"י: "אם לקחת אתה [משה] מלכות [הנהגת עם ישראל], לא היה לך לברר לאחיך כהונה".

משמעות טענת קרח עולה גם מדברי משה רבנו עצמו בתשובתו לקרח (בפסוק י): "וּבְקִשְׁתֶּם גַּם כְּהֻנָּה", כלומר הנכם רוצים את הכהונה לעצמכם, במקומו של אהרן.

כוונתו של קרח היתה לזכות לעצמו בכהונה הגדולה במקומו של אהרן ולמטרה זו רצה להמריד את העם נגד משה. לשם כך חלק, למראית עין בלבד, גם על מינוי הלויים במקום הבכורות, ובאופן זה הצליח לפתות את מאתיים וחמישים נשיאי העדה, שהיו בכורות, להצטרף אליו. וכך כותב הרמב"ן: "כי קרח, כדי לאסוף עליו [על משה] את העם, גם על הלויים יחלוק וירצה להחזיר העבודה כו' לה לבכורים".

מדוע קרח מרד רק עכשיו?

הציווי למנות את אהרן הכהן ובניו נאמר למשה מיד לאחר מתן תורה, אם כן מדוע חיכה קרח למעלה משנה, עד לאחר חטא המרגלים, ולא מרד במשה קודם לכן, סמוך למינויים?

על שאלה זו עונה הרמב"ן:

"והנה ישראל בהיותם במדבר סיני לא אירע להם שום רעה, כי גם בדבר העגל שהיה החטא גדול ומפורסם היו המתים מועטים, ונצלו בתפילתו של משה שהתנפל עליהם ארבעים יום וארבעים לילה. והנה היו אוהבים אותו כנפשם ושומעים אליו, ואלו היה אדם מורד על משה בזמן ההוא היו העם סוקלים אותו, ולכן סבל קרח גדולת אהרן וסבלו הבכורים מעלת הלויים וכל מעשיו של משה.

אבל כבואם אל מדבר פארן ונישרפו באש תבערה ומתו בקברות התאוה רבים, וכאשר חטאו במרגלים... ומתו נשיאי כל השבטים במגפה לפני ה', ונגזר על כל העם

שיתמו במדבר ושם ימותו, אז היתה נפש כל העם מרה... ואז מצא קרח מקום לחלוק על מעשיו [של משה] וחשב כי ישמעו אליו העם...".

בעקבות דברי הרמב"ן, נבאר שבני ישראל אהבו מאד את משה ושמעו לכל דבריו ביודעם כי משה משתדל מאד בעבורם, ולא אפשרו לאיש לדבר בו סרה. קרח רצה למרוד במשה כבר בזמן המינויים, אך חשש מתגובת העם וחיכה להזדמנות מתאימה למזימתו.

בגלל העונש על חטא המרגלים, תחושת העם היתה קשה. קרח ניצל הזדמנות זו כדי לחלוק על משה ולהמריד את העם, מתוך תקווה שעכשיו ישמעו לו.

נשים לב לרצף הפעלים המופיעים בזה אחר זה בפסוקים אלה: "וַיִּקַּח קָרַח... וַיִּקְמוּ לְפָנַי מִשָּׁה... וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהְרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם". רצף זה מעיד על פעולתם הנחושה והאינטנסיבית של קרח ועדתו, מבלי לעצור ולהרהר במשמעות החמורה של מעשיהם.

נסכם ונאמר לתלמידים: קרח ועדתו חלקו על נבואת משה וטענו שהיא שקרית, מתוך קנאה וצרות עין. קרח טען שה' לא ציוה את משה למנות את אהרן לכהן גדול ואת משפחתו להיות כהנים, אלא משה המציא מליבו מינויים אלה, ואהרן יחד עם משה מתנשאים על קהל ה'.

למקרא דברים אלה של קרח, עלינו להגיב בזעזוע - כיצד ניתן לומר או לחשוב כך, הרי "משה קיבל תורה מסיני" (אבות פ"א, מ"א) וכל התורה המצויה בידינו היא התורה שניתנה למשה מאת הקב"ה! ועוד: במעמד הר סיני עמדנו כולנו ושמענו את ה' מדבר אל משה ונחקקה בליבנו האמונה בנבואתו, כפי שנאמר: "הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֲלֵיךָ בְּעָב הָעֶנָּן בְּעָבוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹד וְגַם בְּדַבְרֵי יְאֻמֵּינוּ לְעוֹלָם" (שמות יט, ט).

מבט לתלמיד

נביע סלידה וזעזוע מדבריהם ורעיונותיהם של קרח ועדתו, ובכך נפגיש את התלמידים עם האמונה המוחלטת בנבואתו של משה רבנו ע"ה, שלא ניתן לערער עליה או לפקפק בה. נלמד ונשנן את אחד מייג העיקרים: "אני מאמין באמונה שלימה בנבואת משה רבנו עליו השלום, ושהוא היה אב לנביאים, לקודמים לפניו ולבאים אחריו!" וכן את דברי חז"ל (מדרש תנחומא קרח יא): "משה אמת ותורתו אמת!".

נשאל את התלמידים: היכן ציוה ה' על קדושת אהרן ובניו?

נזכיר את הפסוק שלמדנו בתחילת פרשת תצווה (שמות כח, א): "וַאֲתָהּ תִּקְרַב אֶלֶיךָ אֶת אֶהְרֹן וְאֶחָיִף וְאֶת בְּנָיִו אֶתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוּ לִי, אֶהְרֹן נָדָב וָאֶבִּיהוּא אֶלְעָזָר וְאַיִתְמָר בְּנֵי אֶהְרֹן", ונזכר גם בפסוקים הראשונים של פרשת אמור (ויקרא כא, א-ח): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל

הַפְּתִיחַ בְּגִי אַהֲרֹן... קְדוּשִׁים יִהְיוּ לְאַלְקִיָּהֶם... כִּי אֶת אֲשֵׁי ה' לָחֶם אֶלְקִיָּהֶם הֵם מְקַרְבִּים וְהָיוּ קְדוֹשׁ... קְדוֹשׁ יִהְיֶה לָּךְ כִּי קְדוֹשׁ אָנִי ה' מְקַדְּשֶׁכֶם".

מבט לתלמיד

נשתדל להעמיק ולקבוע בלב התלמידים את יחס הכבוד וההערצה כלפי אהרן קדוש ה', אשר נבחרו, הוא וזרעו על ידי ה' "לְעַמְד לְפָנָי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְכַרְךָ בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (דברים י, ח). הכהן, אשר כל חייו קודש לה' וללימוד תורתו, מכונה בפי הנביא 'מלאך': "כִּי שִׁפְתַי כֶּהֵן וְיִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלְאָךְ ה' צְבָאוֹת הוּא" (מלאכי ב, ז).
וכך מתאר **מִן הַרְבֵּ קוֹק** (אורות עמ' נח) את המפגש המרומם עם הכהן: "והנה לפנינו מופיעים כהנים אנשי קודש... ליבם מלא אהבה וחסד, רוח הקדש שפוך על פניהם, וזוכרים אנו את כל רוממות רגשי הקודש אשר מלאנו בעת ראינו את פניהם בעלותנו לרגל... כמה נהדרים ונעימים הם לנו...".

ענוות משה ואהרן

בשורש הטענות של קרח ועדתו טמונה, למעשה, טענה נוספת על משה ואהרן. קרח ועדתו טוענים על משה רבנו ואהרן הכהן שהם מתנשאים ומתגאים על קהל ה'.
נשאל את התלמידים: האם ניתן לטעון כלפי משה רבנו שהוא גאוותן? היכן למדנו על מידותיו של משה?

נזכיר לתלמידים מה שלמדנו על משה מאז פגישתנו הראשונה עם אישיותו בארץ מצרים, כשיצא בתור בנה של בת פרעה לראות את שלום אחיו ולעזור להם בענוה רבה. ניזכר כיצד במעמד הסנה סרב משה שוב ושוב לקבל את השליחות מתוך מחשבה שאינו ראוי להוציא את בני ישראל ממצרים, ונחזור עם התלמידים על הפסוק שלמדנו **בפרשת בהעלתך** (במדבר יב, ג): "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה".

נשאל את התלמידים גם ביחס לאהרן: האם כלפי אהרן ניתן לטעון טענה שכזו?

ניזכר מה אנו יודעים על מידותיו המופלאות של אהרן.

בפרשת שמות (ד, יד) נאמר: "וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקַרְאֲתְךָ וְרִאֲךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ". אומר רש"י שם: "לא כשאתה [כמו שאתה] סבור, שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה".

בשנות השעבוד הארוכות והקשות במצרים, אהרן היה מנהיגם של ישראל וכבר אז התנבא לבני ישראל. היה מקום לחשוב שבעלות משה לגדולה ולהנהגה, יהיו בליבו תרעומת או קנאה, אולם כך מעיד עליו **המדרש** (תנחומא שמות כז): "שבשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה שילך בשליחותו אצל פרעה ואמר לו שלח נא ביד תשלח... אמר משה: עד שלא עמדתי, היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים שמונים שנה... כל השנים האלו היה אהרן אחי מתנבא, ועכשיו אני נכנס

בתחומו של אחי ויהיה מצר, לכך לא היה רוצה לילך. אמר לו הקדוש ברוך הוא למושה: לא אכפת לאהרן בדבר זה, לא די שאינו מצר אלא עוד שמח, תדע לך, שאמר לו: 'וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבך'. אינו אומר ושמח בפיו או שמח בלבד, אלא ושמח בליבו. אמר רבי שמעון בר יוחאי: הלב ששמח בגדולת אחיו, יבוא וישמח וילבש אורים ותמים".

וכך נאמר במסכת אבות (פ"א, מ"ב): "הלל אומר: הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

מבט לתלמיד

נייחד את הדיבור על ענוותנותם ומידותיהם של משה ואהרן, שבכל מעשיהם חשבו אך ורק על רצון ה' וטובת עם ישראל. בכך נחזק בלב התלמידים את האמון המוחלט בהם כשליחי ה' וכנושאי דברו אלינו.

בפסוקים הבאים נמשיך להיפגש עם מידותיהם המיוחדות של משה ואהרן.

הסיבה שהביאה לכישלון קרח ועדתו בחטאם

בשולי לימוד טענות קרח עלינו להתייחס לשאלה, כיצד קרח שקרח ומאתיים וחמישים האנשים, שכפי שלמדנו היו אנשים גדולים, נכשלו בחטא כה חמור של מחלוקת על משה ואהרן?

המשנה באבות (פ"ה, מ"ז) אומרת:

"כל מחלוקת שהיא לשם שמים – סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים – אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים – זו מחלוקת קרח וכל עדתו".

המלבי"ם מבאר:

"מחלוקת שאינה לשם שמים, [היא] רק מפני אהבת הכבוד ואהבת עצמו, אז יש מחלוקת וניגוד גם בין האנשים שהתאחדו לעמוד בצד אחד, כי כל אחד מן היחידים מכוון תועלת עצמו ומתנגד לכוונת חברו שהוא גם כן מכוון תועלת עצמו... שהנה קרח רצה בכהונה גדולה... שלדעתו, אחר שעמרם שהוא הבכור לקחת נטל חלקו במה שמושה [בן עמרם] היה מלך, ראוי שהכהונה הגדולה תינתן לבן יצהר [לקרח], שהוא [יצהר] בן השני לקחת.

אמנם מחלוקת דתן ואבירם ואון בן פלת היה עניין אחר, שהם התלוננו על שניטלה הבכורה מראובן... שהשבו שהכהונה והלויה מגיע לשבט ראובן... [ומאתיים וחמישים איש] טענו שהם 'נשיאי עדה, קריאי מועד'... רצו שהכהונה תנתן לנשיאי העדה

הראויים לזה כפי מעלתם, וגם יש לומר כמו שכתב הראב"ע שהיו גם כן בכורים פטרי רחם וטענו שהכהונה מגיע להם".

לאור דברי המלבי"ם, נסביר כי מחלוקת קרח ועדתו לא היתה לשם שמיים, אלא נבעה מאהבת הכבוד ומקנאה.

כל אחד מהחולקים על משה ואהרן רצה את טובת עצמו:

- קרח רצה להיות כהן גדול.
- דתן ואבירם ואון בן פלת רצו להשיב את הבכורה (וממילא את הכהונה) לשבט ראובן.
- מאתיים וחמישים האנשים ביקשו את הכהונה לעצמם, או מצד מעלתם או מפני שהיו בכורות (כפי שהובא לעיל בשם הראב"ע והרמב"ן).

אמנם טענותיהם סותרות זו את זו, אך המשותף לכולם הוא המרידה במשה ובאהרן.

אם כן, קרח ועדתו היו מונעים מכוחה של הקנאה ותאוות השררה. לא עמדה להם תורתם וחכמתם, כי מידותיהם הרעות הסיתו אותם. לעומתם, בולטים במידותיהם האציליות משה ואהרן, שכל דרכם רצופה אהבה, ענוה ורדיפת שלום.

מבט למורה

במדרשי חז"ל על פרשתנו מסופר על שאלותיו של קרח למשה, אודות "טלית שכולה תכלת" ו"בית מלא ספרים", וטענות נוספות, שנועדו להתלוצץ על משה ולשכנע את העם בצדקתו.

לא נביא מדרשים אלה, משלושה טעמים:

א. מכיון שאינם עולים מפשט הפסוקים.

ב. ככלל אנו מעדיפים להתרכז בלקחים החיוביים שנלמדים מפרשיה זו ולא להרחיב יתר על המידה בלימוד על רשעותו של קרח.

ג. הכניסה לפרטי טענותיו של קרח עלולה להסיט את הדיון מההתמודדות מול הטענות המרכזיות של קרח.

גם את המדרש על קנאתו של קרח על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת לא נלמד בכיתה, מאותן סיבות.

בלימוד פרשה זו בגילאים הצעירים נדגיש את ערעור קרח על כהונת אהרן ובניו, וכלפי טענות אלו נרחיב את הדיון. בגילאים בוגרים יותר נוכל ללמד מדרשים אלה המגלים צדדים ומניעים נוספים במחלוקתו של קרח.

תשובת משה לקרח ועדתו (פסוקים ד-יא)

נאמר בפסוק ד: "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו"

מפרש הרשב"ם: "ויפל על פניו – לתפילה".

נשאל את התלמידים: מדוע רק משה נפל על פניו ולא אהרן?
 כתב הרמב"ן: "כי אהרן במוסרו ובקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו, ויהי כמהריש וכמודה שמעלת קרח גדולה ממעלתו, אבל הוא עושה כדבר משה ומקיים גזרת מלך".

לאור דברי הרמב"ן נזכיר כי אהרן כלל לא ביקש להתמנות לכהן גדול. אהרן הסכים להיות כהן גדול רק מפני שהקב"ה גזר עליו וציווה את משה על מינוי זה. ממילא ברור שאהרן הכהן מילא את תפקידו, לא מתוך שאיפה לשררה ולכבוד אלא כשליח נאמן לציווי ה', מתוך אהבה גדולה לה' ולעמו. משום כך, כששמע אהרן את דברי קרח ועדתו, לא רק שלא חש בכך פגיעה אישית, אלא אף שתק וחיכה לתגובת משה, והיה מוכן להשלים עם הדחתו מן התפקיד אם אכן היה מתברר שקרח גדול וראוי ממנו. לכן לא התפלל אהרן ולא ענה דבר במחלוקת זו. שוב אנו פוגשים את ענוותנותו הרבה של אהרן, המתאימה כל כך למשרת ה'.

נאמר בפסוק ה: "וַיִּדְבֹר אֶל קִרַח וְאֶל פֹּלַעַם בְּקֶרֶת וַיֹּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו"

במענה לטענות קרח ועדתו אומר משה, כי ה' בעצמו יאמת את נבואתו ויודיע לעין כל במי הוא בוחר.

בירור זה יתן מענה לטענותיהם השונות של קרח ועדתו - הן לגבי מינוי הלויים במקום הבכורות הן לגבי מינוי הכהנים המקודשים לעבודה, וכדברי רש"י: "בְּקֶרֶת וַיֹּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ" - לעבודת לוויה [ה' יודיע אם הלויים נבחרו לשרתו או שמא הבכורות עדיין ראויים לעבודתו]. 'ואת הקדוש' - לכהונה [מי מקודש לכהונה].

ומוסיף הרמב"ן: "והנה, כאשר נשרפו אלה הבכורות, נודע שלא בחר ה' בעבודתן, וכאשר נתקבל קמורת אהרן, נודע שהוא הקדוש".

מדוע אמר משה שבירור זה ייערך רק למחרת בבוקר, ולא מיד?

כמענה לשאלה זו נביא את דברי חז"ל במדרש תנחומא (קרח ה): "מה ראה לומר 'בוקר ויודע'. אמר משה, שמא מתוך רב מאכל ומשתה אמרו דבר זה. לכך אמר, 'בוקר'. אמר, שמא בין כך ובין כך יעשו תשובה".

משה רבנו השתדל וקיווה שקרח ועדתו ישובו בהם מחטאם, ומתוך לימוד זכות עליהם דחה את זמן הבירור והעונש.

נאמר בפסוקים ו-ז: "זאת עשו קחו לְכֶם מִחֲתוֹת קִרְח וְכָל עֲדָתוֹ. וְתָנוּ בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קִטְרֶת לְפָנַי ה' מִחֶר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקְּדוֹשׁ, רַב לְכֶם בְּנֵי לְוִי"

כתב רש"י: "מה ראה לומר להם כך... הא לכם תשמיש חביב מכל, היא הקמורת החביבה מכל הקרבנות, וסם המוות נתון בתוכו שבו נשרפו נדב ואביהוא, לפיכך התרה בהם... וכי אין אנו יודעים שמי שיבחר הוא הקדוש? אלא אמר להם משה: הריני אומר לכם [מזהיר אתכם] שלא תתחייבו, מי שיבחר בו – יצא חי, וכולכם אובדין".

ו**כתב הספורנו**: "הוא הקדוש – הוא לבדו, שלא יזכה לזה אלא אחד בלבד [והיתר ימותו], וזה אמר, למען ייראו וישובו בתשובה ולא יאבדו, כי לא יחפוץ במות המת".

המבחן על ידי הקטרת, המסוגלת להמית את מי שאינו מתאים, נועד להחזירם בתשובה, בכך שיימנעו מלהקריב. משה מנסה בכל דרך אפשרית למנוע את מיתתם של קרח ועדתו ולהחזירם בתשובה.

"רַב לְכֶם בְּנֵי לְוִי" - כתב רש"י: "דבר גדול אמרתי לכם".

כאמור, משה מנסה בכל כוחו להשיב את קרח ועדתו בתשובה, ולכן הוא מעורר אותם להתבונן בדבריו, שנאמרו מתוך רצון להצילם מן החטא.

ו**כתב הרמב"ן**: "קרח היה מפתה לכל השבטים כי לכבודם רוצה להחזיר העבודה לבכוריהם כאשר אמר 'כי כל העדה כולם קדושים', ומשה בחכמתו גילה מצפון לבו לכל העם, כי הוא על כהונתו צועק, ואמר [משה] שדי לו בכבוד שבטו".

הרמב"ן מסביר שקרח היה מונע מקנאה ותאוות שררה. רק הקנאה הבערת בקרבו הביאה אותו לכלל מרד, כי הוא קינא במשפחת אהרן שהועדפה על פני שאר משפחות הלויים וזכתה בכבוד הכהונה. אך לא איש חכם כקרח יחשוף ברבים את כוונותיו האישיות, וכלפי חוץ הראה כאילו טובת הכלל לנגד עיניו.

משה ידע היטב שטיעונו של קרח לא היו לשם שמיים, אלא נבעו ממניעים אישיים. בחכמתו חשף משה לעיני כל את מזימת קרח ואמר לו: אם אתה חרד כל כך לשוויון המעמדות, מדוע לא ערערת על עצם בחירת הלויים מתוך העדה?

אין זאת אלא מפני שבשעה שנבחרו הלויים, נבחרת גם אתה עמם, ולזה לא התנגדת... התנגדותך לבחירת אהרן בלבד מלמדת על כוונתך האמיתית, לבקש לעצמך לא רק את גדולת ומעלת שבט לוי, אלא גם את הכהונה, כפי שמסיים משה את דבריו (בפסוק ו): "וּבְקִשְׁתֶּם גַּם כְּהֻנָּה". ואם כן - "רַב לְכֶם בְּנֵי לְוִי", די לכם בגדולה שקיבלתם מאת ה'.

מבט למורה

ראוי לשים לב גם למילותיו של משה כנגד טענת קרח ועדתו. קרח ועדתו טוענים "רַב לָכֶם", וכפי שמפרש רש"י: "הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה", ומשה עונה: "רַב לָכֶם בְּנֵי לְוִי", ומפרש רש"י: "דבר גדול נטלתם בעצמכם, לחלוק על הקדוש ברוך הוא", כלומר: אתם טוענים שלקחנו על עצמנו גדולה שאינה מגיעה לנו, אך דעו לכם שאתם לקחתם על עצמכם דבר חמור מאין כמותו - לחלוק על הקב"ה.

נאמר בפסוק ח: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קִרְחַת שְׁמָעוּ נָא בְנֵי לְוִי"

ראשית נשים לב לדברי רש"י על המילים הראשונות בפסוק: "התחיל לדבר עמו דברים רכים [אמירה - לשון רכה]". משה חזר ופנה אל קרח באמירה רכה ולא מתוך כעס, כדי לשכנעו.

נשאל את התלמידים, אם הם רואים קושי בפסוק. נעורר את תשומת ליבם לכך שמשה פונה אל קרח, אך מדבר אל בני לוי, ונלמד את המשך דברי רש"י: "כיון שראהו קשה עורף, אמר, עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו עמו, אדבר גם אל כולם, התחיל לזרז בהם [שיתקרבו אליו כולם] ששמעו נא בני לוי".

כשראה משה שקרח אינו מקשיב לדבריו, פנה לדבר עם בני שבט הנאמנים לדבר ה', כדי שיתקרבו לשמוע אל דבריו, וכשיראו העם את שבט לוי נאספים אל משה - יבואו אחריהם גם שאר השבטים.

נדגיש בפני התלמידים, ששבט לוי משרת ה', היה נאמן למשה ואהרן וקיבל את מינוי אהרן ללא עוררין, כציווי ה'. לאחר שדברי הכיבושין לקרח לא הועילו, פנה משה לשבט לוי, כדי שלא ייגררו אחרי קרח בן שבטם, וכן פנה אל העם. ואכן שבט לוי לא נגרר אחרי קרח, ויחד אתו רוב רובו של העם לא נגרר.

נאמר בפסוק יא: "לָכֵן אֲתָהּ וְכָל עֲדַתְךָ הַנֹּעֲדִים עַל ה' וְאַהֲרֹן מֶה הוּא כִּי תִלְיִנוּ עָלָיו"

'אתה וכל עדתך' - על ה' אתם נועדים ולא על אהרן! שכן כפי שבחירת שבט לוי להיות מובדל מעדת ישראל נעשתה על פי ה', כך בחירתו של אהרן להיות מובדל לכהונה נעשתה על פי ה'.

מבט למורה

בלימוד פסוק זה ניתן להיעזר בטעמי המקרא. הטעמים משמשים גם כסימני פיסוק ומחלקים את המשפט השלם לחלקים.

סוף פסוק - משמש כנקודה בסוף משפט.

אתנחתא - משמש כנקודה ופסיק בין חלקי המשפט.

טפחא - משמש כחלוקה משנית בתוך המשפט.

לאור זאת מובן שהמילה "הנעֲדִים", המוטעמת בטפחא, מחלקת את הפסוק לחלוקה משנית, והמשך הפסוק מסביר את תחילתו: "אַתָּה וְכָל עַדְתְּךָ הַנְּעָדִים" - על מי אתם נועדים? - "עַל ה' הַנְּכַסְנִים נְעָדִים!"

מבט לתלמיד

חשוב להדגיש דבריו אלה של משה לקרח ועדתו, ולהבהיר לתלמידים שלמעשה קרח ועדתו חלקו על ה' שמינה את אהרן להיות כהן גדול ולא רק על משה ואהרן.

קריאת משה לדתן ואבירם (פסוקים יב-טו)

נאמר בפסוק יב: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדָתָן וְלָאֲבִירִם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה"

אומר רש"י: "מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום". משה אינו מתייאש אלא מתאמץ שוב ושוב להשקיט את המחלוקת בענוה ובדרכי שלום.

כנגד ניסיונותיו של משה להחזיר את דתן ואבירם למוטב ולפייסם בדברים, להימנע מלהחזיק במחלוקת ולהזמין לבוא אליו כדי שבדרכי שלום ישתדל להרחיקם מלחלוק על ה', ענו דתן ואבירם בגסות רוח ובחוצפה.

על דתן ואבירם נאמר **במדבר רבה** (במדבר רבה יח, יב): "שניהם היו בדתן ואבירם: עזות פנים ומחלוקת".

לאור מה שהזכרנו בתחילת הפרשה, שהיו בעלי מחלוקת ידועים, ברור שהמניע היה מידות רעות ומגוננות, אשר הגרועה מביניהן היא 'עזות פנים', עליה נאמר במסכת **אבות** (פ"ה, מ"כ): "עז פנים לגיהנם".

הרצ"ה בשיחותיו (במדבר עמ' 200) משתמש במילים חריפות מאד כנגד דתן ואבירם:

"...מעשה דתן ואבירם, שהוא מעשה הרשעות הגדול ביותר: וישלח משה לקרא לדתן

ואבירם ויאמרו לא נעלה. זאת הוצפה שאין כמוה. משה רבנו צריך לטרוח לבוא

אליהם, והמחוצפים האלה נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם. והם אומרים:

לא נעלה".

נאמר בפסוק יג: "הַמַּעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשְׁתַּרְרַר"

על דברים אלה של דתן ואבירים אומר הרב צבי יהודה (שם):

"כאן הרשעות והטומאה היותר נוראות שבכל הפרשה. לאחר שביררנו שהביטוי 'ארץ זבת חלב ודבש' מבטא את כל קודש הקדשים של קדושת ארץ ישראל... הם לוקחים ביטוי זה ומעבירים אותו לטומאת מצרים! כאן הוא השיא של הרשעות והטומאה!... אין מילים לתאר טומאה זו שהיא החריפה ביותר! מוזעזע!"

נשאל את התלמידים, אילו שקרים הם מזהים בדברי דתן ואבירים.

שלושה שקרים גסים בפיהם של דתן ואבירים:

1. ארץ מצרים, בית העבדים ומקום השעבוד והייסורים, מכונה בפיהם לפתע "ארץ זבת חלב ודבש". יש בדברים אלה לעג וציניות כלפי ארץ ישראל שנקראת "ארץ זבת חלב ודבש".

אפשר לבקש מהתלמידים למצוא היכן מוזכרת ארץ ישראל בתואר זה לראשונה? (שמות ג, ח, יז. וראה גם שמות יג, ה).

2. דתן ואבירים אומרים שמה רוצה להמית את בני ישראל במדבר, וזאת על אף שמה התחנן בכל כוחו מספר פעמים לפני ה' יתברך, לבל ימיתם במדבר.

3. משה רבנו מואשם על ידם כמי שמגמתו להשתרר על העם, לשעבדו ולנצלו לתאוות ליבו, והרי משה הוא אשר בענוותו סירב בתחילה לקבל את השליחות של הנהגת העם עליו; הוא אשר ביקש למנות את אהרן למנהיג במקומו; הוא אשר ביקש מה' שהוא לא ינהיג לבדו את העם וה' האציל מרוחו על שבעים הזקנים; הוא אשר אמר: "וַיִּמְיָ יְהוָה כָּל עַם הַיְבֵיאוֹת" (במדבר, יא, כט).

נאמר בפסוק יד: "אֵף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הֵבִיאָתָנוּ וַתִּתֵּן לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֵה וְכָרִם הָעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקַר, לֹא נַעֲלָה"

על המילים "וַתִּתֵּן לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֵה וְכָרִם" אומר רש"י: "הדבר מוסב על לא האמור למעלה, כלומר לא הביאותנו ולא נתת לנו נחלת שדה וכרם".

פסוק זה הוא הזדמנות ללמד את התלמידים ולהדגים להם, שלעיתים המילים הראשונות בפסוק מהוות כותרת להמשכו. כאן - המילה "לא" מתייחסת לשני חלקי הפסוק: לא הבאתנו לארץ זבת חלב ודבש ולא נתת לנו נחלת שדה וכרם.

"הֲעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֶר" - מפרש האבן עזרא: "... כאילו אמר, תרצה לנקר העיניים שלא תראינה, כי זה שעשית לנו נראה הוא לעיניים". כלומר, האם רצונך שנהיה עיוורים, ולא נראה מה שעוללת לנו?!

"לֹא נִעְלָה" - הרשעים הללו פתחו במילים "לא נעלה", לאחר מכן אמרו דברי שקר וכזב כלפי משה, וסיימו באותן מילים בוטות - "לא נעלה". במילים אלו הם ביטאו את כל רוע ליבם וכפיות טובתם כלפי משה.

נאמר בפסוק טו: "וַיַּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל ה' אֵל תִּפְּן אֶל מִנְחָתָם, לֹא חָמֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאָתִי וְלֹא הִרְעֵתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם"

התורה משתמשת כאן במילים המבטאות צער גדול של משה, צער שלא ראינו כמותו עד עתה, "וַיַּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד". בקשתו של משה אינה נובעת מתוך כעס או הקפדה על דתן ואבירם אלא כאמור מתוך צער גדול על דבריהם, כפי שכתב רש"י: "ויחר למשה מאד – נצטער עד למאד". וכן כתב הנצי"ב בפירושו העמק דבר: "נצטער הרבה ואינו מלשון כעס, מדלא כתיב ויחר אף משה...". דתן ואבירם אמרו את דברי השקר שלהם מתוך עזות ורשעות ומתוך רצון לעורר מחלוקת. מהמשך הפסוק אנו למדים שהם תלו את דבריהם בטענה שציערה מאוד את משה.

משה רבנו שומע את הטענות ובמקום לנסות לפייס ולהשקיט את המחלוקת, פונה משה אל ה' בתפילה ובקשה, "וַיֹּאמֶר אֶל ה' אֵל תִּפְּן אֶל מִנְחָתָם".

הרמב"ן מפרש את בקשתו של משה, וכותב: "אל תפן אל קרבן שיקריבו לפניך ואל תפילה שיתפללו לך, כי כל הקרבנות, גם התפילה, יקראו מנחה בכתוב".

משה הבין שכל ניסיונותיו לא יועילו ואין דרך להשיבם למוטב. כמו כן דבריהם מהווים סכנה לכלל העם אשר עלול להיגרר אחריהם.

"לֹא חָמֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאָתִי..." - כנגד דברי הבלע של דתן ואבירם, המאשימים את משה ברצון לשלוט ולנצל את העם לצרכיו האישיים, זוכים אנו ללמוד מהנהגתו המופלאה של משה עצמו.

אומר הרמב"ן:

"מעולם לא לקחתי מהם אפילו חמור אחד לעשות צרכי בדרך המלכים או השרים. כי זה משפט המלוכה, דכתיב: 'ואת חמוריכם יקח ועשה למלאכתו' (שמואל א' ה, טז)... 'ולא הרעותי את אחד מהם' לשומו במרכבתי ובמלאכתי כאשר יאות למלך, או להטות דינו ולבזות על כבודו".

לאור דברי הרמב"ן נדגיש בפני התלמידים: לא זו בלבד שמשה לא עסק את הציבור לצרכיו האישיים, אלא אף כאשר היה זכאי לקבל דבר מה מהציבור לצרכי עבודתו הציבורית, נזהר לפני משורת הדין מליטול מקופת הציבור והשתמש רק ברכושו הפרטי.

מובן אם כן מדוע משה רבנו מצטער כל כך לשמע דברים אלה ומבקש "אַל תִּפְּן אֶל מְנַחֲתִים". אין כאן רק עלבון אישי כלפי משה, אלא ניסיון להכתים את כל מנהיגותו, ועל כך לא ניתן להבליג ולמחול, כדברי הגמרא **בסנהדרין** (יט ע"ב): "מלך שמחל על כבודו – אין כבודו מחול".

וכך כתב הנצי"ב בפירושו **העמק דבר**:

"והא שהרגיש משה רבינו כל כך, יותר משהיה בדיבור אהרן ומרים... משום דְּשָׁם לֹא הִיָּה נוֹגַע הַדְּבָר לְהַנְהִיגַת הָעָם, כִּי אִם לְכַבּוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה... וְזֶה לֹא נֹגַע בְּלִבּוֹ כְּלָל, מֵה שְׂאִין בֶּן כְּאֵן שֶׁהָרָאוּ לְהַמּוֹן עִם דְּמִשָּׁה מִבְּקֵשׁ רַעְתָּם ח"ו, וּבִזָּה יִגִּיעַ רַעַה לְכָלֵּל הַהַנְהִיגָה".

דבריהם של דתן ואבירים עלולים היו לחלחל בקרב העם ולגרום לחוסר אמון כלפי משה ובכך לערער את כלל ההנהגה, דבר שהיה עלול לגרום רעה גדולה בכך שחלקים נוספים בעם ישראל עלולים היו לאבד את אמונתם במנהיגותו של משה ומתוך כך במנהיגותו של בורא עולם ח"ו.

ענוותנותו של משה

לסיכום, ניתן לשאול את התלמידים: היכן פגשנו בפרשתנו עד כה את ענוותנותו של משה מול החולקים עליו, למרות חוצפתם כלפיו? מידת הענוה עוברת כחוט השני בכל תגובותיו ומעשיו של משה בדו שיח שבינו ובין קרח ועדתו.

מבט לתלמיד

בפסוקים אלה בולטות סבלנותו וענוותנותו של משה רבנו. נפגיש את התלמידים עם מידותיו הטובות ונלמד ללכת בדרכו.

נאמר בפסוקים טז-יז: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קָרַח אֲתָהּ וְכָל עֲדֹתָךְ הָיִו לִפְנֵי ה', אֲתָהּ וְהֵם וְאַהֲרֹן מִחֶר. וְקָחוּ אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וְנָתַתֶּם עֲלֵיהֶם קִטְרֶת, וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי ה' אִישׁ מִחֶתְתּוֹ, חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם מִחֶתְתּוֹ, וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מִחֶתְתּוֹ"

כתב הספורנו: "הָיִו לִפְנֵי ה' – הָיִו מְזוּמְנִים לְדִין לִפְנֵינוּ".

ניסיונותיו של משה להחזיר את קרח ועדתו למוטב בדרכי נועם לא צלחו, לכן חזר משה וקרא לקרח ועדתו לקיים את מבחן המחנות, שמשמעותו מבחן אלקי שיכריע בשאלה 'במי בחר ה'?

בפסוקים וי-ז' נאמר כיצד יתבצע המבחן, וכאן חוזר משה על הדברים, אולם ישנם כמה הבדלים בין שני המקומות. במבט ראשון ניתן היה לחשוב שקיימת סתירה בין הפסוקים, אך למעשה הפסוקים משלימים זה את זה ו"דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר" (ירושלמי מסכת ראש השנה, פרק ג הלכה ה) - לעיתים נכתב בתורה ענין מסוים יותר מפעם אחת, ובכל פעם הכתוב בא להוסיף דבר חדש או להשלים את הענין.

נשאל את התלמידים: אילו פרטים בענין הקטרת הקטורת מוזכרים בפסוקים הי-ז' ואילו פרטים מוזכרים בפסוקינו? כדאי לסדר את הפסוקים זה מול זה כדי להקל על ההשוואה.

פסוקים טז-יז	פסוקים וי-ז	
"...אִישׁ מִחֶתְתּוֹ, חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם מִחֶתְתּוֹ". (מודגש מספר המקריבים. הרמב"ן למד מכך שדתן ואבירס אינם מקריבים).	"קָחוּ לְכֶם מִחֶתּוֹת קָרַח וְכָל עֲדֹתָ".	מי המקריבים מעדת קרח?
"וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מִחֶתְתּוֹ".	לא מוזכר.	האם אהרן הקריב?
לא מוזכר.	"וַיִּתְּנוּ בָּהֶן אֵשׁ...".	האם שמו אש על המחנות?

נאמר בפסוק יח: "וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיְשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קִטְרֶת וַיַּעֲמְדוּ פְתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן"

בפסוק זה מוזכרות כמה וכמה פעולות של קרח ועדתו: "וַיִּקְחוּ... וַיִּתְּנוּ... וַיְשִׂימוּ... וַיַּעֲמְדוּ". ניתן לומר שהתורה רומזת לנו בכך, שבכל משך הזמן שנדרש לפעולות אלו יכלו לחזור בתשובה, אך לא ניצלו את ההזדמנות ועמדו במרים.

כאן המקום לשאול: הלוא קרח חכם גדול היה ובעל רוח הקודש, וגם מאתיים וחמישים ראשי סנהדריות שהצטרפו אליו היו גדולים בחכמה, אם כן כיצד לא חששו להתייצב מול משה רבנו ולהסתכן במיתה?

על קרח אומרים חז"ל **במדרש** (במדרש תנחומא קרח ה):

"וקרח שפקח היה, מה ראה לשטות הזו? אלא עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו – שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, שנאמר: 'משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו' (תהלים צט, ו) ועשרים וארבעים משמרות עומדות מבני בניו שכולן מתנבאין ברוח הקדש, שנאמר: 'כל אלה בנים להימן חוזה המלך בדברי האלקים להרים קרן' (דברי הימים א' כה, ה).

אמר: אפשר הגדולה הזו עתידה לעמוד ממני ואני אוכל אותה?! ולא ראה יפה, לפי שבניו היו עושין תשובה ועומדין מהן. ומשה היה רואה יפה, לכך נשתתף לבא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכולן אובדין ואחד פלמ, שנאמר: 'והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש'."

קרח ראה כוחות של חיים שאמורים לצאת ממנו ולהנהיג את ישראל, ואמר בליבו: אם אני הוא זה שממנו אמורה לצאת כל השלשלת המפוארת הזאת, האם יש ראוי ממני להנהיג!?

לגבי עדת קרח ניתן לומר, שמכיוון שקרח היה גדול בדורו ובעל רוח הקודש, הצליח למשוך בדבריו את ראשי הסנהדראות, וכדברי הרצי"ה בשיחותיו (במדבר עמ' 195): "קורח היה אדם חשוב, 'חכם גדול ומטועני הארון'... הוא היה בעל רוח הקודש לעילא ולעילא, כדברי חז"ל, שמתוך דבר נבואה בא לידי הטאו... הוא היוזם, המעורר, הרבי, המורה".

מבט למורה

ממחלוקת קרח ניתן ללמוד כיצד מידות מקולקלות, כמו רדיפת כבוד וגאווה, יכולות להביא אנשים חשובים וחכמים לטעויות נוראיות ולמעשים מקולקלים, עד כדי כך שאפילו את עצמם הם מטעים ומכשילים.

הקהלת העדה ותפילת משה ואהרן (פסוקים יט-כב)

נאמר בפסוק יט: **וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קִרַח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעֵדָה"**

קרח ניסה להמריד את העם כולו כנגד משה ואהרן, וכדברי רש"י: "כל הלילה ההוא הלך אצל השבטים ופיתה אותם: כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד? איני מקפיד אלא בשביל כולכם. אלו באין ונוטלים כל הגדולות – לו המלכות ולאחיו הכהונה".

אילו היתה כוונתו לטובה והיה חפץ בבירור אמיתי, היה עורך בירור זה בצנעה. אולם כל מגמתו היתה להלעיז על משה ולמרוד בו, ולכן ניסה לשתף את העם כולו במחלוקת.

לשם מה נקהל העם יחד עם קרח?

מדברי המפרשים עולה כי חלק מהעם נאסף עם קרח מתוך רצון לראות מה יקרה - אולי אכן ישמע ה' לקרח, כפי שכתב הרמב"ן: "...וכאשר לקחו קרח ועדתו איש מחתתו וישימו עליהם קמרת ועמדו פתח אהל מועד עם משה ואהרן, אז קרא קרח לכל העדה ואמר להם כי בכבוד כולם הוא מקנא, ויטב הדבר בעיניהם ונקהלו כלם לראות אולי יישר בעיני האלהים ותשוב העבודה לבכוריהם...". אנשים אלה אמנם לא הצטרפו לקרח בהתנגדות פעילה ובמרידה במשה, אך גם לא מחו. מתבקש היה שיסרבו לשמוע את דברי הבלע של קרח, ויעמדו לצדו של משה, אך לא עשו כן. הנצי"ב בפירושו העמק דבר מבאר שחלק מהעם אף התפתה להצטרף לקרח, ונקהל כדי לראות במפלתם של משה ואהרן ח"ו: "שהיה כל הקהל באים מהמת שהקהיל קרח לראות בקלקלתן של משה ואהרן, הלילה".

מדרגות שונות קיימות בעם ישראל - צדיקים בינונים ורשעים (ראשי תיבות: צבו"ר). לאור דברי הנצי"ב נוכל לתאר את המעגלים השונים בעם - יש שהתפתו ונקהלו סביב קרח ועדתו, אחרים נהגו באדישות, כמשקיפים מן הצד, והיו גם כאלה שנקבצו סביב אהליהם של דתן ואבירם כדי למחות בהם.

"וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעֵדָה" - כתב הנצי"ב בפירושו העמק דבר: "בשביל שהנקהלים החלו להתלווץ ולהקל בכבוד משה ואהרן, על כן נראה כבוד ה', ונפל פחד ה' עליהם".

נשאל את התלמידים: היכן ראינו שכבוד ה' מתגלה אל העם כדי להגן על משה ואהרן? ניזכר יחד שכך למדנו בפרשת המרגלים (במדבר יד, י): "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לְרִגּוֹם אֹתָם בְּאֲבָנִים, וְכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֶהָל מוֹעֵד אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כבוד ה' הופיע והתגלה אז אל העם כדי להגן על משה ואהרן, וכך גם כאן.

מבט לתלמיד

ה' שומר על חסידיו באופן מיוחד, "שִׁמְרֵם בְּפִשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים וְצִילֵם" (תהלים צז, י), קל וחומר כשמדובר במשה ואהרן. כאשר נשקפת סכנה למשה ואהרן, מיד מופיע ענן ה' ומגן על הצדיקים.

נאמר בפסוק כא: **"הַבְּדִלוּ מֵתוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרִגְעַ"**

כפי שלמדנו בפסוק י"ט, בני ישראל היו צריכים להתנגד לקרח ועדתו ולמחות בהם, אך במקום למחות בהם, חלקם נענו לדברי הפיתוי וחלקם נקהלו לראות מה יקרה. על ידי כך נעשו שותפים לחטא הנורא של קרח ועדתו, וראויים היו לעונש חמור, כפי שכתב הרמב"ן: "והנה התחייבו כליה שהיו מהרהרים אחר רבם, והם כמהרהרים אחר השכינה ומוותרים על נבואת נביא בלבם וחייבים מיתה בידי שמיים".

נאמר בפסוק כב: "וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ, אֲלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בָּשָׂר, הָאִישׁ אֶחָד יַחְטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף"

כששמעו משה ואהרן שהקב"ה רוצה לכלות את העם, הזדרזו להתפלל עליו.

"אֲלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בָּשָׂר" - כותב רש"י: "יודע מחשבות". ומוסיף הרשב"ם: "אתה מכיר רוחות ולבות שאר העם, שלא פשעו".

רש"י מוסיף ומבאר בדרך משל:

"אין מידתך כמידת בשר ודם, מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה, אינו יודע מי החוטא, לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם. אבל אתה - לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא".

ה' יודע מי הסית לחטא וראוי להיענש בחומרה, ומי רק נגרר לחטא.

"הָאִישׁ אֶחָד יַחְטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף" - משה ואהרן מלמדים זכות על כלל העם, כדברי הרש"י הירש: "גלוי וידוע לפניך שרוחות המוני עם מתלהטות בנקל ע"י טענות מסנוורות, ואדם בקרח... עלול לאחוז את עיניהם ולגרור אותם לחטא... קרח לבדו הוא האשם, ואילו העם המוסת זכאי ליהנות מהסדר".

וכתב הנצי"ב בפירושו העמק דבר: "והנה הועילה תפילתם...".

ה' מקבל את תפילת משה ואהרן וסולח לעם.

מבט לתלמיד

משה ואהרן התאמצו לטובת ישראל, התנפלו לפני ה' בתפילה עליהם, ולימדו עליהם זכות שוב ושוב, תוך התעלמות מעלבונם האישי ומהתנהגות העם כלפיהם. כאן מתגלית אהבתם הנפלאה של משה ואהרן לעם ישראל, עד כדי התמסרות בתפילה שיש בה עזות מסוימת כלפי שמיא ("האיש אחד יחטא"), בדומה לתפילת אברהם אבינו על אנשי סדום "האף תספה צדיק עם רשע" (בראשית יח, כג).

בתפילתם אמרו כי רק חלק מהעם חטא, וגם החוטאים ראויים לרחמים כי קרח הוא זה שפיתה אותם בעורמה ובכישרון, אחז את עיניהם וגרר אותם לחטא.

הבדלת כלל העם מקרח ועדתו (פסוקים כג-כז)

נאמר בפסוק כד: "דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר, הֲעָלוּ מִסִּבִּיב לְמִשְׁכַּן קִרַח דָּתָן וְאַבִּירָם"

ה' מצווה את משה להורות לעם ישראל להתרחק מ"מִשְׁכַּן קִרַח דָּתָן וְאַבְיָרִים", ובכך להטהר מהחטא שחטאו בשיתוף הפעולה עם קרח ועדתו, או מכך שלא מחו בהם, כפי שכותב המלבי"ם: "השיב לו ה' שהוא קוצף עליהם על שהם עומדים אצל הרשעים האלה, שנראה כאילו מסכימים למעשיהם, וצריך שיעשו מעשה בפועל להראות שמתרחקים מהם ומהמונם".

וכן כתב הרש"י הירש: "בהרחקה זו יפרשו מן השותפות עם המורדים ועל ידי כך יכפרו על החטא שחטאו כאשר נקהלו על משה ואהרן".

כפי שנראה מיד, העם הבין את חומרת מעשיו, התרחק מקרח ומדתן ואבירם ועשה תשובה על החטא שחטא.

נאמר בפסוק כה: "וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל דָּתָן וְאַבְיָרִים וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו וְיָקָם אֵלֵינוּ וְיִשְׁפָּטֵנוּ" (לכבודו).

גם בשעה זאת, כאשר מבחן המחנות עמד להתבצע, ניסה משה להחזיר את דתן ואבירם למוטב. משה ויתר על כבודו והלך אליהם בעצמו מתוך תקווה שלא יסרבו לו, כפי שכתב רש"י: "כסבור שישאו לו פנים".

כתב הרש"י הירש: "משה שקד להציל דווקא אותם והשתדל עד הרגע האחרון של ההכרעה להחזיר אותם למוטב", אך רשעים אלה, כפי שנכתב במדרש תנחומא (קרח ח), "לא רצו לצאת מאהליהם כנגדו [לכבודו]".

נאמר בפסוקים כו-כז: "וַיִּדְבֹר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר, סוּרוּ נָא מֵעַל אֶהְלֵי הָאֲנָשִׁים הָרָשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאֵל תִּגְעוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם, פֶּן תִּסְפּוּ בְּכָל חַטָּאתָם. וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן קִרַח דָּתָן וְאַבְיָרִים מִסְבִּיב, וְדָתָן וְאַבְיָרִים יָצְאוּ נֹצְבִים פֶּתַח אֶהְלֵיהֶם, וְנָשִׂיהֶם וּבָנֵיהֶם וְטַפָּם"

כשראה משה שדתן ואבירם מתעקשים לעמוד במרד, הזהיר את העם כפי שנצטווה. העם נענה למשה, עשה תשובה על חטאו והתייצב לימין משה ואהרן.

וכך כתב המלבי"ם: "...וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן קִרַח, ובוזה הראו בפועל כי הם מרוחקים מן הכופרים האלה והם מופרשים מהם, כי ישראל כולם מאמינים במשה ובשליחותו ובוזה סר הקצף מעל העדה".

לעומת זאת, דתן ואבירם "יָצְאוּ נֹצְבִים", "בְּקוּמָה זְקוּפָה לַחֲרָף וְלִגְדָף", כדברי רש"י, ולא זו בלבד אלא אף לקחו איתם את "נְשֵׂיהֶם וּבָנֵיהֶם וְטַפָּם" ויצרו מעמד של מרידה קשה מאד כלפי משה, עד כדי כך שכאשר נענשו, יחד עימם נענשו גם נשיהם וטפם וכל אשר להם, כמבואר ברש"י: "בא וראה כמה קשה המחלוקת, שהרי בית דין של משה אין עונשין אלא עד שיביא שתי שערות, ובית דין של מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדיים".

עונשם של קרח ועדתו (פסוקים כח-לה)

נאמר בפסוק כח: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְּבִי"

על אילו מעשים מדובר?

כתב רש"י: "לעשות את כל המעשים האלה – שעשיתי על פי הדיבור, לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה..."

והאבן עזרא כתב: "להחליף הבכורים בלויים".

לעומתם כותב הרמב"ן: "כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה... רמז לכל אשר עשה מיום שאמר לו 'לך ואשלחך אל פרעה'..."

נאמר בפסוקים כט-ל: "אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמְתּוּן אֱלֹהִים וּפְקֻדַת כָּל הָאָדָם יִפְקֹד עֲלֵיהֶם, לֹא ה' שְׁלַחְנִי. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצֵתָהּ הָאָדָמָה אֵת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה, וַיִּדְעֵתֶם כִּי נִאֲצוּ הָאֱנָשִׁים הָאֵלֶּה אֵת ה'"

מדוע קרח ודתן ואבירם נענשו בעונש חמור כל כך? במה חמור חטאם של קרח ועדתו יותר מחוטאים אחרים שהתלוננו על משה ואהרן במדבר?

כתב הרמב"ן:

"אבל היה העונש על אלה [חמור יותר] מכל האדם, באמרם 'כי תשתרר עלינו גם השתרר'. כי עשו שתיים רעות: [א.] בזו על כבוד הרב [ביזו את משה רבנו]. [ב.] וכפרו בכל מעשה ה' אשר עשה במצרים ובמדבר וגם במעמד הר סיני, שנאמר בו: 'וגם כך יאמינו לעולם'. והם אמרו שאינו כדאי להשתרר עליהם ולא בא להם על ידו רק רע... וזה טעם 'לא ה' שלחני, שלא שלחני כלל להוציאם ממצרים...'".

קרח ועדתו טענו שמושה המציא מליבו את ציווי ה', ובכך בעצם כפרו בנתינת תורה מן השמיים בכלל, ובכל מעשי ה' במצרים ובמדבר. שהרי, כפי שכבר הובא לעיל, לפני מעמד הר סיני אמר ה' למשה: "וְגַם כִּדְבַר יִצְחָק לְעוֹלָם" (שמות יט, ט). ופירש שם הרמב"ן: "גם כך יאמינו לנצח בכל הדורות, ואם יקום בקרבם נביא או חולם חלום כנגד דברך יכחישוהו מיד...". אמנם את עצם הניסים וההתגלות האלקית לא היה ביכולתם לשלול, אך כפרו בשליחותו של משה.

קרח ועדתו באו להכחיש ולקעקע את האמונה הנצחית העומדת ביסוד התורה כולה, ומשום כך גדול חטאם במיוחד.

לכן אומר משה: "אם פְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמְתּוּן אֵלֶּה... לא ה' שֶׁלְחָנִי". אם ימותו קרח ודתן ואבירם כאחד האדם, יהא זה סימן שטענותיו של קרח צודקות. ה' לא שלח אותי להוציא את ישראל ממצרים ולעשות את כל המעשים שעשיתי במצרים, הוא אף לא שלח אותי להנהיג את ישראל במדבר, לא קיבלתי את התורה מאת הבורא, וכל המעשים, ובכללם מינוי הלויים והכהנים, נעשו רק מליבי.

אך אם יברא ה' בריאה חדשה, להמית אותם במיתה שלא מת בה אדם עד כה, כדי להענישם לפי גודל חומרת כפירתם וחוצפתם, אזי "וַיִּדְעֶתֶם כִּי נִאְצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת ה'" וכפרו בה', בתורתו ובנביאו.

מדוע פתיחת פי האדמה נקראת "בריאה"? כתב הרמב"ן: "...אבל הענין, כי בקיעת האדמה אינה בריאה מחודשת, אבל פתיחת הארץ את פיה לבלוע... שתפתח ותסגר מיד כאדם הפותח פיו לבלוע ויסגור אותו אחרי בלעו, זה הדבר נתחדש ביום ההוא כאלו הוא נברא מאין...". פתיחת פי האדמה וסגירתו לאחר מכן היא נס שמעולם לא היה כמותו.

הרצ"ה בשיחותיו (במדבר עמ' 200) מסביר שפתיחת הארץ את פיה, היא תוצאה טבעית של הזעזוע הנורא של הארץ מפני דבריהם של דתן ואבירם שהעזו לכנות את מצרים בכינוי שניתן לארץ ישראל, באומרים: "הַמַּעַט כִּי הֶעֱלִיתֶנוּ מֵאֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ לְהַמִּיתֵנוּ בְּמִדְבָּר" (במדבר טז, יג), וזו לשונו:

"כאן הרשעות והטומאה היותר נוראה של כל הפרשה... 'ארץ זבת חלב ודבש' מבטא את כל קודש הקדשים של קדושת ארץ ישראל... הם לוקחים ביטוי זה ומעבירים אותו לטומאת מצרים!...הזעזוע הזה כל כך גדול עד שהארץ מזדעזעת, 'ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם'... מובן שהארץ מזדעזעת זעזוע אלקי ונבקעת".

נאמר בפסוקים לא-לג: "וַיְהִי כְּבָלְתוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת בְּתֵיהֶם, וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקִרְחַ וְאֶת כָּל הַרְכוּשׁ. וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וַתִּכַּס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיִּאֲבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֶּהֶל"

"וַיְהִי כְּבָלְתוֹ לְדַבֵּר" - הקב"ה ממחר להכריז לעיני העם כולו שכל דברי משה אמת ובשליחותו נעשו, ולכן מיד בסיום דבריו של משה, ללא שיהוי, נבקעה האדמה.

"וְתִכְסוּ עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל" - כתב האברבנאל: "...כאן, בהיות הדבר בהשגחה ועל דרך הפלא, אחר שהארץ פתחה פיה ועשתה שליחותה לבלוע הפושעים, חזרה להיסגר כאשר בתהילה".

וכתב הרמב"ן: "שאבדו לעיניהם, בהיותם בתוכם עומדים עמהם, כי כרגע פתחה הארץ את פיה וסגרה אותה עליהם, ולא נודע מקומם איה הוא".

מבט לתלמיד

התורה מבליטה את העובדה שעונשם של קרח ועדתו נעשה על ידי שינוי מעשה בראשית, כדי להשריש לדורות שנבואת משה אמת, ותורת משה היא התורה שניתנה לעם ישראל מאת הבורא יתברך שמו.

נאמר בפסוק לה: "וְאִשׁ יֵצֵא מֵאֵת ה' וְתֹאכַל אֶת הַחַמְשִׁים וּמֵאֵתִים אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת"

בה בשעה שקרח, דתן ואבירם וכל אשר להם נענשו ונבלעו באדמה, נענשו גם מאתיים וחמישים מקטירי הקטורת בדרך נס.

אולם מכיון שמעשיהם היו מעט פחות חמורים ממעשי קרח ודתן ואבירם, שהובילו את המרד בעזות ובחוצפה נוראה, הם נענשו במיתה שקיימת כבר בעולם - בשריפה.

בדומה לאש שפגעה בנדב ואביהוא כאשר הקטירו קטורת זרה לפני ה', כך גם מאתיים וחמישים ראשי סנהדריות שהצטרפו לקורח נענשו בשריפה כאשר נכשלו במבחן המחנות.

רעיונות מרכזיים בפרק טז

תלונת קרח ועדתו:

- **אמיתת נבואת משה** - אנו מאמינים באמונה שלמה שנבואת משה רבנו היא אמתית ונצחית.

קריאת משה לדתן ואבירם:

- **מידותיהם הטובות של משה ואהרן:**
 - אינם מחזיקים במחלוקת, אלא מנסים לפייס את מחרחרי הריב בדברי שלום.
 - מתעלמים מעלבונם האישי.
 - מתפללים על ישראל, מלמדים עליהם זכות וחפצים בקיומם.

עונשם של קרח ועדתו:

- **אמיתת נבואת משה** - הקב"ה שינה את מעשה בראשית, כדי להנחיל לדורות עולם שנבואת משה אמת והתורה ניתנה למשה רבנו מאת הבורא יתברך שמו.

פרק יז

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. מחתות החטאים לציפוי המזבח
2. תלונת העדה על משה ואהרן
3. המגיפה ומסירות נפשו של אהרן לעצירתה
4. מבחן המטות

מחתות החטאים לציפוי המזבח (פסוקים א-ה)

נאמר בפסוקים ב-ג: "אמר אל אלעזר בן אהרן הכהן וְיָרֵם אֶת הַמִּחְתּוֹת מִבֵּין הַשְּׂרָפָה וְאֶת הָאֵשׁ זָרָה הֶלְאָה, כִּי קָדְשׁוֹ. אֵת מִחְתּוֹת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשָׁתֶם, וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי הַקְּרִיבִם לִפְנֵי ה' וְיִקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל"

כפי שהסברנו בהקדמה לפרשתנו, מטרת המשבר והעונש שבעקבותיו, היתה ללמד את ישראל במה טעו ולרומם אותם למדרגה חדשה. חטאים של קרח ועדתו היה בחוסר הבנה במדרגות הקדושה שבעם ישראל, ולכן בעקבות עונשם של קרח ועדתו ציזה ה' שהמחתות שבהן השתמשו חמישים ומאתיים הנשיאים יהוו סימן ואזהרה לבני ישראל לבל יקרב זר, אשר לא מזרע אהרן, להקטיר קטורת ולהקריב קרבנות על מזבח הנחושת. המחתות יהוו אות וסימן לדורות, ויזכירו לכל באי בית ה' שעבודת הקרבנות בכללה נועדה לכהנים בלבד.

הקב"ה מצווה את משה לומר לאלעזר לאסוף את מחתות החוטאים מתוך השריפה, על מנת שירדדו את המחתות עד שתהיינה למשטחי נחושת ויצפו בהן את המזבח החיצון.

מדוע הציווי הוטל על אלעזר ולא על אהרן? כותב האברבנאל: "ומפני שאהרן היה נושא המחלוקת ההוא, לכן לא ציזה שיעשה זה אהרן בעצמו, פן יחשבו הרואים שהיה עושה זה להוסיף על קלון קורח ועדתו, להיותו שונאו...". בודאי אהרן היה ממלא אחר ציווי ה' מתוך טהרת לב ולא מתוך נקמנות ורצון לבזות את קרח ועדתו, ובכל זאת הקב"ה מצווה שאלעזר יעסוק בכך, כדי שלא יכשלו אנשים במחשבה רעה על אהרן.

בעל עקידת יצחק מבאר מה התועלת שבציפוי המזבח במחתות החוטאים: "הוצרך לתת טעם לשום המחתות האלה במקום הקדש, ואמר כי במה שהקריבום לפני ה' לברר בם האמת מהשקר, נתקדשו להיות שם תמיד לאות לבני ישראל...". כלומר, המחתות התקדשו בכך ששימשו על מנת להבחין בין האמת לשקר. אמנם מתחילה הובאו בחטא, אך מכיון שבסופו של דבר על ידן הוכרה טעותם של החוטאים, לכן מתאימות הן להיות ציפוי למזבח ולהזהיר את בני ישראל מן החטא.

"את מחתות החטאים האלה בנפשותם" - אור החיים הקדוש מסביר, שהכתוב מלמדנו שלא משה ואהרן גרמו לקרח ועדתו למות, אלא הם במעשיהם גרמו לכך: "לבל יחשוב אדם מישראל כי הם [משה ואהרן] היו להם סיבה, לזה אמר 'החטאים האלה בנפשותם', פירוש שהם חבלו בעצמן וחסרו נפשם ולא היה להם סיבה מזולתם" (פירוש המילה 'חטא' הוא גם 'חסרון', כמו במלכים א' א, כא: "והייתי אני ובני שְׁלֹמֹה חֲטָאִים").

נאמר בפסוק ה': "זָכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַע אַהֲרֹן הוּא לְהִקְטִיר קְטֹרֶת לְפָנָי ה', וְלֹא יִהְיֶה כְּקִרְחַ וְכַעֲדָתוֹ בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לֵאמֹר"

כתב החזקוני:

"שיהא הרואה שואל: הרי כתיב, 'מזבח אדמה תעשה לי' (שמות כ, כ), שהיו ממלאים את הללו עפר, אם כן מה טיבו להיות לו נג מנהושת? והנשאל משיב: נג זה נעשה ממחתות קרח ועדתו שהיו מערערין על הכהונה, וכל העם ישמעו וייראו לערער עוד".

לפי הסבר החזקוני, ציפוי המזבח יעורר את תשומת לב המתבוננים בו וכך הכל ישמעו על מעשה קרח ויתרחקו ממעשיו.

"לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר... וְלֹא יִהְיֶה כְּקִרְחַ וְכַעֲדָתוֹ... - המילים "לְמַעַן אֲשֶׁר" שבחלקו הראשון של הפסוק משמשות גם את חלקו השני, ומשמעות הכתוב היא: למען אשר לא יקרב איש זר להקטיר קטורת לפני ה', ולמען אשר לא יהיה כקרח וכעדתו, כמבואר ברש"י: "בדי שלא יהיה כקרח".

מבט לתלמיד

נסכם ונאמר, שהקב"ה אינו חפץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה, ואם כן, מטרת לקיחת המחנות וציפוי המזבח בהן היתה להזכיר לעם לדורותיו את אשר אירע לקרח ולעדתו ובכך יישמרו העם מלחטוא עוד ולא יקרב איש שאינו מזרע אהרן להקטיר קטורת לפני ה'.

במילים "וְלֹא יִהְיֶה כְּקִרְחַ וְכַעֲדָתוֹ" כלולה משמעות נוספת - יש כאן איסור מפורש להיות כקרח, כמבואר במסכת סנהדרין (קי ע"א): "אמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר: 'וְלֹא יִהְיֶה כְּקִרְחַ וְכַעֲדָתוֹ'". קרח מזוהה לדיראון עולם כאדם המייצר פלגנות ומחלוקת שאינה לשם שמים, והתורה מצווה אותנו להתרחק ממחלוקות מעין אלו כמפני אש.

מבט למורה

נושא המחלוקת, לדאבון לב, הוא דבר מצוי בעולם בכלל ובחברה הישראלית בפרט, והוא גורר אחריו לשון הרע, רכילות, פלגנות, שנאת חינם וכו'. לכן במקביל ללימוד פסוקים אלה כדאי ללמוד עם הילדים מהם שורשי המחלוקת (גאווה, עקשנות, חוסר הקשבה, עין רעה וכו'), ומתוך כך לברר יחד מהן המידות שעלינו לסגל לעצמנו כדי להימנע ממחלוקת: סבלנות, הקשבה, בקשת האמת, ענוה, עין טובה, אהבה וכו'.

מתוך כך נדבר בחומרה על הנזק הגדול שגרם קרח בזמן שפנה אל העם המאמין לדברי משה ושומע לדבר ה', וניסה למצוא דרכים להמרידו בה' ובמשה ולגרור אותם למחלוקת.

תלונת העדה על משה ואהרן (פסוקים ו-ט)

נאמר בפסוק ו: "וַיִּלְנוּ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּחֲרַת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אֲתֶם הַמֵּתֶם אֶת עַם ה'"

תלונת העם קשה להבנה. הלוא זה עתה נמלטו על נפשם כל עוד רוחם בהם בצעקה "פן תבלענו הָאָרֶץ" (במדבר טז, לד) וראו בעיניהם את יד ה' הבוראת בריאה חדשה, בפתירת פי הארץ לבלוע את הרשעים. כיצד הם מעזים עתה, כבר למחרת, לחזור ולהתלונן? כיצד הם שבים לנרגנותם ולחוסר אמונתם כאילו דבר לא קרה?

המפרשים מסבירים שתלונת העם לא היתה על אותם שנבלעו באדמה - קרח, דתן ואבירם. העם הבין שהנבלעים באדמה קיבלו את עונשם על כך שחלקו על משה וכפרו בתורה. תלונתם היתה על מיתת מאתיים וחמישים איש מקריבי הקטרת. אמנם הם טעו בהקריבם אש זרה, אך המחלוקת לא התחילה מהם, הם התפתו ללכת אחרי קרח.

טענת העם היתה שהבירור לא היה צריך להיות בקטורת המסוגלת להרוג את מי שאינו מתאים, אלא באופן המברר במי בחר ה' בלי לגרום למיתת אלה שלא בחר בהם ה'. לדבריהם, משה ואהרן בחרו לעשות את המבחן בקטרת ההורגת את הזר המקריב אותה, ולא היה על כך ציווי מאת ה'.

וכך כותב הרשב"ם: "על דתן ואבירם הבלועים אנו מודים שהטאו, אבל מאתיים וחמישים איש שמתו במיתת נדב ואביהוא אתם הרגתם אותם, שציויתם להקטיר קטורת".

וכתב האבן עזרא: "מה ראייה היתה זאת... ויתכן שבתפילתכם, או בחכמה שידעתם שרפתם המקריבים".

במקום להרהר בתשובה על כך שנגררו אחרי קרח ועדתו, נכשלו ישראל והאשימו את משה ואהרן שבתחבולתם המיתו את מקריבי הקטורת.

נאמר בפסוק ז: "וַיְהִי בְּהַקְהֵל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן, וַיִּפְּנוּ אֶל אֱהֹל מוֹעֵד וַהֲנִה כִּסֵּהוּ הָעֲנָן וַיֵּרָא כְבוֹד ה'"

גם כאן, כמו בחטא המרגלים ובהקהלת קרח את העדה על משה ואהרן, מופיע כבוד ה' ומגן על משה ואהרן. ה' באהבתו שומר ומגן על אוהביו מפני הקמים עליהם, כנאמר **בתהלים** (קמה, כ): "שׁוֹמֵר ה' אֶת כָּל אֲהַבָּיו...".

המגיפה בעם ומסירות נפשו של אהרן לעצירתה (פסוקים י-טו)

נאמר בפסוק י: "הֲרַמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאָכְלָה אֹתָם כָּרָגַע, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם"

משה ואהרן אינם נוטרים טינה לישראל, למרות חומרת טענותיהם, אלא מתפללים עליהם באהבה, כמבואר במפרשים:

האבן עזרא כתב: "ויפלו על פניהם – להתפלל".

מבט לתלמיד

משה ואהרן אינם נפגעים באופן אישי מהטענות שהוטחו בהם, אלא נופלים על פניהם ומתפללים למען עם ישראל שלא יאונה לו כל רע. שוב מתגלים משה ואהרן בענוותנותם הרבה ובאהבתם הגדולה לעם ישראל, וכדברי הרש"ר הירש: "ויפלו על – פניהם לפני ה'. הם לא פעלו על פי הכוונה שההמון המתקומם ייחס להם, לא תבעו את מות מעליביהם ולא הסכימו להיות שליחי המוות בעם ה'".

נאמר בפסוקים יא-יג: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן, קַח אֶת הַמַּחֲתָה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁים קִטְרֹת וְהוֹלֵךְ מִהֲרָה אֶל הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי ה' הַחֹל הַנֶּגֶף. וַיִּקַּח אֶהֱרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיֵּרָץ אֶל תּוֹךְ הַקְּהָל וַהֲנִה הַחֹל הַנֶּגֶף בָּעָם, וַיִּתֵּן אֶת הַקִּטְרֹת וְכַפֵּר עַל הָעָם. וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמָּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲצֵר הַמִּגֵּפָה"

בפסוקים אלה בולטת מסירותו והשתדלותו העצומה של אהרן אשר רץ אל תוך הקהל כדי לעצור את המגפה בגופו, "וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמָּתִים וּבֵין הַחַיִּים". אהרן חצץ בגופו בין המתים ובין החיים ועצר את התפשטות המגפה. אהרן לא חס על עצמו אלא סיכן את חייו למען העם מתוך אהבת ישראל שבערה בקרבו.

ומוסיף הספורנו: "ויעמד בין המתים ובין החיים – ...התייצב שם, והתעכב להגן על החולים שלא ימותו, על היפך 'הַבְּדָלוֹ מֵתוֹךְ הָעֵדָה...'. ותעצר המגפה – שלא חלה עוד שום אחד מהם בחולי מגפה. והמגפה נעצרה – שנרפאו החולים במגפה".

אהרן לא נבדל מתוך העדה וחיכה לעונשם, אלא רץ לתוך הקהל, חצץ ביניהם ובין המגיפה, עצר את המגיפה שלא תמשיך להתפשט ודאג לחולים שיבראו.

וכך כותב הרש"ר הירש :

"הם [משה ואהרן] לא פעלו על פי הכוונה שההמון המתקומם ייחס להם, לא תבעו את מות מעליביהם ולא הסכימו להיות שליחי המוות בעם ה'. אלא אהרן רץ אל תוך הקהל שהיה מוקדש למוות... וכך עמד בין המתים ובין החיים כמכפר ומציל".

מסירותם של משה ואהרן למען העם מלמדת עד כמה טענם העם "אַתֶּם הַמְתִּים אֶת עַם ה'" היתה אווילית.

מבט לתלמיד

בפסוקים אלה שוב בולטת אישיותו המופלאה של אהרן: "אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות פ"א, מ"ב).

אהבתו הגדולה של אהרן לעמו מתגלה בתפילתו על עם ישראל, בריצתו לתוך הקהל, בסיכון נפשו ובזריזותו לעצור בגופו את המגיפה.

נבליט את ההבדל הגדול בין מידותיו הנאצלות של אהרן לעומת מידותיו המקולקלות של קרח, ובכך נראה כמה ראוי היה אהרן לתפקיד הכהונה הגדולה.

על המילים "וְיָשִׁים קְטֹרֶת" כותב רש"י (בפסוק יג):

"למה בקטורת? לפי שהיו ישראל מליזים ומרננים אחר הקטורת, לומר: סם המוות הוא! על ידו מתו נדב ואביהוא, על ידו נשרפו חמישים ומאתיים איש. אמר הקב"ה: תראו שעוצר מגפה הוא, והחטא הוא הממית".

אין בקטורת כישוף הממית אנשים. ההיפך הוא הנכון - כוחה של הקטורת הוא לעצור מגיפה, כפי שכתב רש"י: "רו זה מסר לו מלאך המוות כשעלה לרקיע, שהקטורת עוצרת המגיפה...". אבל כשאדם חוטא, יד ה' פוגעת בו לרעה על ידי הקטורת.

מבט לתלמיד

נעצים בעיני התלמידים את מעלתה של הקטורת, המוסיפה חיים בעולם, ומאידך נדגיש כי החטא הוא הממית ובכוחו לשנות אף את טבעה של הקטורת.

נחזור ונשנן כי השגחת ה' על האדם נקבעת לפי מעשיו, "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה".

מבחן המטות (פסוקים טז-כה)

לאחר ענישת החוטאים, ציוה ה' לעשות פעולה שתחנך ותלמד את העם שהקב"ה בחר באהרן להיות כהן גדול. וכך כתב הרשב"ם:

"מאחר שמתלוננים על דבר הקטורת ואומרים 'אתם המטות את עם ה', ואינה הוכחה שבחרתי בכהנים, אני אעשה הוכחה אחרת שלא יוכלו לערער על הכהונה. כי מטאו יפרח על ידי".

נאמר בפסוק יז: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאַתֶּם מִטָּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל נְשִׂאֵהֶם לְבֵית אֲבוֹתָם, שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת, אִישׁ אֶת שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל מִטָּהוּ"
 "בֵּית אָב" פירושו כאן שבט.

"וְקַח מֵאַתֶּם מִטָּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל נְשִׂאֵהֶם לְבֵית אֲבוֹתָם" - קח מקל מנשיא כל שבט, וכל מטה יצג את שבטו של אותו נשיא.

"שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת" - הרמב"ן מציין שמטה אהרן היה למעשה 'מטה שבט לוי', ושבטי אפרים ומנשה, בני יוסף, נמנו כשבט אחד - שבט יוסף.

"אִישׁ אֶת שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל מִטָּהוּ" - המלבי"ם מבאר שעל המטות היו רשומים שמות הנשיאים ולא שמות השבטים: "יצוה שיקח מטה מאת כל שבט שבו מציין כלל השבט, ושיכתוב על המטה את שם הנשיא, שבזה יציין את הנשיא בעצמו מצד ששמו כתוב על המטה...".

שמות הנשיאים יהיו כתובים על המטות, ובכך יהיה אות על בחירת אהרן לכהונה, כאשר יפרח המטה שעליו שמו של אהרן.

נאמר בפסוק יח: "וְאֵת שֵׁם אֶהֱרָן תִּכְתֹּב עַל מִטָּה לְוִי כִּי מִטָּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם"

כתב רש"י: "אף על פי שחלקתים לשתי משפחות - משפחת כהונה לבד ולווייה לבד, מכל מקום שבט אחד הוא".

נאמר בפסוק יט: "וְהִנַּחְתֶּם בְּאֵהָל מוֹעֵד לְפָנַי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אָנֹכֶם לָכֶם שְׁמָה"

הנח את המטות במקום שבו אני רגיל להיוועד אתכם, לפני לוחות העדות המונחים בארון ה' שבקודש הקדשים.

נאמר בפסוק כ: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ מִטְהוֹ יִפְרָח, וְהִשְׁכַּחְתִּי מֵעֲלֵי אֶת תְּלֻנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מְלִינִם עֲלֵיכֶם"

אחד המטות יפרח, ופריחה זו תוכיח שה' בחר באיש אשר שמו כתוב על המטה הפורח.

"וְהִשְׁכַּחְתִּי מֵעֲלֵי אֶת תְּלֻנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - כלומר אשקיט מעלי את התלונות, וכדברי רש"י, שהוא כמו שנאמר: "וַיִּשְׁכַּח הַמַּיִם" (בראשית ח, א), או: "וַיִּחַמַת הַמֶּלֶךְ שְׂכָכָה" (אסתר ז, י).

נאמר בפסוק כא: "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל נְשִׂאֵיהֶם מִטָּה לְנִשְׂאֵי אֶחָד מִטָּה לְנִשְׂאֵי אֶחָד לְבֵית אָבֹתָם שָׁנִים עָשָׂר מִטּוֹת, וּמִטָּה אֶהְרֵץ בְּתוֹךְ מִטּוֹתֵם"

כתב רש"י: "בתוך מטותם - הניחו באמצע, שלא יאמרו, מפני שהניחו בצד שכינה פרח".

בעקבות דברי רש"י נסביר כי משה הקפיד לעשות את המבחן באופן שווה לכל המטות, כדי שלא יהיה מקום לחשוד כאילו מטה אהרן פרח בשל פעולת משה ולא בגלל בחירת ה'.

המופת במטה אהרן

נאמר בפסוק כג: "וַיְהִי מִמְחֲרַת וַיָּבֵא מֹשֶׁה אֶל אֶהָל הָעֵדוּת, וַהֲנִיחָה פָּרַח מִטָּה אֶהְרֵץ לְבֵית לְוִי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵן צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים"

שלושה תהליכים מצויינים בפסוק:

"וַיֵּצֵא פָּרַח" - עלו בו פרחים.

"וַיֵּצֵן צִיץ" - ציצים הם פרחים שהגיעו לידי חנטה, שהיא תחילת הפרי.

"וַיִּגְמַל שְׁקָדִים" - מתוך הציצים גמלו, בָּקְרוּ, שקדים. הפירות הבשילו.

במפרשים אנו מוצאים שתי שיטות מרכזיות בהסבר הדבר:

האחת - בדרך כלל, כאשר הפרי מבשיל, הפרח והציץ כבר אינם קיימים, אך כאן בו זמנית היו על המטה הן פרחים, ציצים ושקדים.

כך כתב המלבי"ם: "דרך האילנות שבעת הנצה כבר נפל הפרח, ובעת שגמל הפרי לא נמצא הנץ עוד, ובמטה זה היה הנס שלא נפל הפרח ולא הנץ והיה נמצא עליו הפרח כמו שהתחיל לפרוח... וגם נמצא עליו הנץ וגם הפרי שנגמרה...".
וכן כתוב בהעמק דבר: "כך היה נמצא על המטה – גם ציץ, גם שקדים".

השניה - כשהוציא משה את המטות ראו הכל שפרח מטה אהרן והוציא פרחים, ורק לאחר מכן הופיעו הציצים וגמלו השקדים.
וכדברי הרשב"ם: "נראה לפי הפשט, כשהוציאו משה מִצֵּאוֹ שִׁפְרָח וְלֹא יוֹתֵר, כדכתיב: וְהָיָה פֶּרֶחַ מִטֵּה אֶהְרֹן. אבל אחר כן וַיִּצֵּץ צִיץ לְעֵינַי כֹּל יִשְׂרָאֵל, ואחרי כן וַיִּגְמַל שְׁקָדִים".

מדוע הוציא המטה דוקא שקדים?

כתב רש"י שעץ השקד ממהר לפרוח ולהוציא פרי יותר משאר העצים, וכך אף המעורר על הכהונה, פורענותו ממהרת לבוא.

שאל: מדוע ציוה ה' על אות המטה, הרי כהונת אהרן כבר התבררה בכך שה' קיבל את הקטורת שלו, ושרף את מאתים וחמישים מקטירי הקטורת האחרים?

נשיב, שטענת בני ישראל היתה שהכהונה לא הוכחה, מפני שאפשר שמשה ואהרן המיתו את מאתים וחמישים מקטירי הקטורת בחכמתם או בתפילתם, כדברי האבן עזרא שהבאנו למעלה, או שמיתתם אינה מוכיחה שהם לא היו ראויים להיות כהנים, מפני שגם נדב ואביהוא, שהיו כהנים, מתו בהקטרת קטורת שלא כדינה, כדברי הרשב"ם (בפסוק ו):

"על דתן ואבירם הבלועים אנו מודים שחטאו, אבל מאתים וחמישים איש שמתו כמיתת נדב ואביהוא – אתם הרגתם אותם, שציוויתם להקטיר קטרת".

ובהמשך (בפסוק טז) כתב:

"קח מאתם מטה מטה וגו' – מאחר שמתלוננים על דבר הקטורת, ואומרים 'אתם המתם את עם ה' ואינה הוכחה שבחרתי בכהנים, אני אעשה הוכחה אחרת שלא יוכלו לערער על הכהונה. כי מטהו יפרח על ידי'".

ומעין זה כתב גם רבנו יוסף בכור שור:

"מה הבחנה יש כאן שאינם ראויים לכהונה? הלא נדב ואביהוא אתם מודים שהיו ראויים לכהונה, ומתו בשביל הקטורת, ואם הוכחתם שאהרן קדוש יותר מהם, מיהו על כל פנים לא הוכחתם שאינם ראויים לכהונה".

נאמר בפסוק כד: **”וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי ה' אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מִטָּהוּ”**

תוצאות המבחן - פריחת וגמילת השקדים על מטה אהרן לבדו, הובנו כראוי ונתקבלו בשקט. העם ראה וקיבל כי ה' בחר בשבט לוי להיותם לויים וכהנים. הרוחות נרגעו וכולם לקחו איש מטהו והלכו להם בלי לערער עוד על בחירת אהרן והלויים.

מבט לתלמיד

נסכם ונאמר, שפריחת מטה אהרן גלתה לעין כל שהי' בחר באהרן ובניו לכהונה ובשבט לוי לעבודת המשכן. ומתוך כך עם ישראל קיבל את בחירת ה' ועשה תשובה.

נאמר בפסוק כה: **”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, הֲשֵׁב אֶת מִטַּה אֲהַרֵן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמַרְתָּ לְאוֹת לְבְנֵי מְרִי, וְתָכַל תִּלְוַנְתֶּם מֵעַלֵי וְלֹא יָמָתוּ”**

מטה אהרן נגזז למשמרת ולאות לצד לוחות העדות במקדש.

כתב רש"י: **”למשמרת לאות – לזכרון שבחרתי באהרן לכהן, ולא ילוננו עוד על הכהונה”**.

הרשב"ם פירש שהמטה נועד להיות לאות לבני ישראל בדורות הבאים, להזהירם אם ירצו להיות בני מרי ולמרוד חלילה.

וכתב **הרש"ר הירש**: **”כדרך שְׁלוּחֹת העדות מעידים שה' הוא נותן התורה, כן מעיד מטה אהרן שה' הוא הבוחר בבני אהרן, ורק על יסוד בחירת ה' הם משמשים ככהנים במקדש”**.

”לְבְנֵי מְרִי” - הביטוי 'בני מרי', שמשמעותו 'מרדנים', נדיר מאד בתנ"ך (בספר יחזקאל מופיע הביטוי 'בית המרי'). השימוש בביטוי חריף זה מדגיש את חומרת ההתרחשויות שאירעו בפרשתנו.

”וְתָכַל תִּלְוַנְתֶּם” - כתב **הספורנו**: **”וזאת המשמרת והאות תְּכַלֶּה את תְּלוּנְתְּם, שלא יוסיפו להתלונן”**.

נאמר בפסוק כו: **”וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ בְּעֲשֵׂה”**

כתב **בהעמק דבר**: **”ללמד שכאן הניח משה בעצמו [את המטה], ולא כמו בצנצנת המן שצוה לאהרן”**.

הכרת בני ישראל בטעותם וחששם מלגשת אל הקודש

נאמר בפסוקים כז-כח: "וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, הֲזֶן גּוֹעַנּוּ אֲבָדְנוּ כְּלָנוּ אֲבָדְנוּ. כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' יָמוּת, הֲאִם תִּמְנּוּ לְגֹעַ"

"כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' יָמוּת" - ניתן לשאול את התלמידים: איזה קושי מתעורר בלימוד פסוק זה?

נעמוד על הקושי שבכפילות: "הַקָּרֵב הַקָּרֵב".

כתב רש"י: "אין אנו יכולין להיות זהירין בכך, [שהרין] כלנו רשאים להכנס לחצר אהל מועד, ואחד שיקריב עצמו יותר מחברו ויכנס לתוך אהל מועד - ימות".

לפי פירושו, הכוונה במילים "הַקָּרֵב הַקָּרֵב" היא: מי שיתקרב יותר מכפי שמותר לו להתקרב.

"הֲאִם תִּמְנּוּ לְגֹעַ" - 'תמנו' מלשון גמר, כמו בפסוק "וַיִּתֶּם הַכֶּסֶף" (בראשית מז, טו).

את שאלת העם פירש רש"י: "שמא הופקרנו למיתה", כלומר: האם נגמר דיננו למיתה?

פסוקים אחרונים אלה בפרק מהווים קישור ומעבר לפרק הבא.

בני ישראל עשו תשובה והכירו בכך שמינוי אהרן והלויים נעשה על פי ה'. מתוך כך, הביעו בפני משה את חששם הגדול, שכל הקרב אל המשכן ימות כקרח וכעדתו.

וכך כתב האברבנאל:

"וישראל, אחרי שראו בחינת המקלות, הכירו וידעו שבחר ה' בשבט הלוי בכלל ואהרן בפרט ובזרעו לעניין הכהונה גדולה... ולכן אמרו למשה: 'הן גוענו אבדנו כלנו אבדנו... האם תמנו לגוע?... כל היום נמות, כי תמיד יגע אדם בדבר מן המקדש וימות מיד!'".

וכתב הרש"ר הירש:

"העם הבין שרק בני אהרן והלויים הורשו להתקרב אל המקדש... משום כך יראו פן יאבדו אם יתקרבו בשוגג או באונס... כל אדם הוא 'קרב', ואף על פי כן אסור לו להיות 'קרב' יותר מדי!... אדם חייב להתקרב, אך גם בשעת קריבתו עליו לשמור על המרחק הדרוש".

כעת, לאחר שרשרת האירועים בפרשה, הבין העם שרק לבני אהרן וללויים מרשה ה' להתקרב אל המשכן, ומשום כך יראו פן יאבדו אם יתקרבו יתר על המידה, אף בשוגג או באונס.

לכן בפסוקים הבאים מודיע ה' מה יש לעשות כדי שלא יישנה מקרה דומה. הכהנים והלויים לבדם יקרבו אל הקודש על מנת למלא את התפקידים המוטלים עליהם, והם ישגוהו על העם שלא יתקרבו למקום אסור.

מבט לתלמיד

בסיכום הנושא נדגיש לתלמידים כי מתוך המשבר והסיבוכים של מחלוקת קרח ועדתו, מתבררים מחדש ביתר תוקף תפקידו המיוחד של שבט לוי, ערכה המיוחד של משפחת הכהונה וקדושת המשכן ועבודתו.

כפי שנאמר **בשיחות הרב צבי יהודה** (במדבר עמ' 182): "מתוך סיבוכים אלה של קרח ועדתו, מתברר בכל תוקף ענין קדושת ישראל בכל מדרגותיו... ונפגשים במצוות חדשות...".

רעיונות מרכזיים בפרק יז

מחנות החטאים לציפוי המזבח:

- **בחירת ה' את הכהנים** - מן המחנות שבהן הקריבו בני עדת קרח קטורת עשו ציפוי למזבח הנחושת כדי שיהוו סמל וזיכרון לדורות, שרק הכהנים רשאים להתקרב אל הקודש ולעבוד את עבודת הקרבנות.
- **התרחקות ממחלוקת ורדיפת שלום** - הלקח מחטא קרח ועדתו.

המגיפה ומסירות נפשו של אהרן לעצירתה:

- **אהבת משה ואהרן את ישראל ומסירותם להם** - מאמץ משה ואהרן להציל את ישראל מהחטא ומעונשו.
- **אהרן אוהב שלום ורודף שלום** - מסירות נפשו של אהרן לעצור את המגיפה ולהציל את בני ישראל ממוות.

מבחן המטות:

- **בחירת ה' באהרן ובבניו** - במבחן המטות שבה והתגלתה הבחירה האלקית באהרן ובבניו. מטה אהרן נותר למשמרת זיכרון בקודש הקדשים לדורות הבאים.
- **ההישמרות מקרבה יתרה אל הקודש** - לאחר מעשה קרח חוזקה השמירה ומאז ואילך רק הכהנים והלויים הורשו לשמש בקודש.

פרק יח

בפרקנו שני נושאים עיקריים:

1. שמירת המשכן בידי הכהנים והלויים
2. מתנות הכהונה והלויה
 - א. מתנות הכהונה מבני ישראל
 - ב. מתנות הלויים מבני ישראל
 - ג. מתנות הכהנים מהלויים

פתיחה

לאחר האסונות שפקדו את ישראל מחמת קרח ועדתו שכפרו בבחירת ה' בכהנים ובלויים לעבודת המשכן, מדגישה התורה מחדש את קדושתם של הכהנים והלויים, היותם 'לגיונו של מלך', ומתוך כך חובת שמירתם על המשכן (ענין השמירה על המשכן נדון כבר לעיל בפרק ג). התורה מחדשת שהאחריות על הרחקת הזרים מוטלת גם היא על הכהנים והלויים. קרח ועדתו ביקשו לפגוע במדרגות הקדושה שבתוך מחנה ישראל ולהשפיל את היחס אל הקודש, שכן 'כל העדה כולם קדושים'. הציווי על שמירת המקדש מברר מהו היחס הרוחני הראוי כלפי הקודש והמקדש.

בהמשך באה פרשיית מתנות כהונה ומבררת מהו היחס הראוי מצדנו כלפי אנשי הקודש של האומה. הכהנים והלויים נושאים בעול הציבור ומופקדים על ביסוס הבנין הרוחני של האומה ועל כן חובתנו להכיר להם טובה ולהעניק להם שכר על כל פעלם, כל אחד לפי חלקו הראוי, חלק לכהן וחלק ללוי. מתברר שגם אצל אנשי הקודש ישנה חלוקה למדרגות, מדרגת הכהנים לחוד ומדרגת הלויים לחוד, וכדברי הרצי"ה (פעמים עמי' רא):

"מתוך סיבוכים אלה של קורח ועדתו, מתברר בכל תוקף ענין קדושת ישראל בכל מדרגותיו. מפני הערך המיוחד של הכהונה, 'הזר הקרב יומת'. וכן בתוך שבט לוי, ישנן מדרגות בין קודש לקודש, בין כהנים ללויים...".

שמירת המשכן בידי הכהנים והלויים (פסוקים א-ז)

קדושת המשכן מחייבת יחס של כבוד וזהירות יתירה לבל תפגע הקדושה על ידי יחס שאינו ראוי ח"ו. שמירה זו נעשית על ידי הכהנים והלויים, אנשי הקודש של האומה. תפקיד זה מלמד על גודל קדושת המשכן ועל היחס המיוחד הנדרש מאתנו כלפי הקודש.

נאמר בפסוק א: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרָן אֶתָּה וּבְנֵיךָ וּבֵית אָבִיךָ אֶתָּה תִשָּׂאוּ אֶת עֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאֶתָּה וּבְנֵיךָ אֶתָּה תִשָּׂאוּ אֶת עֹן כְּהֻנַּתְכֶם"

"אַתָּה וּבְנֵיךָ וּבֵית אָבִיךָ אֶתְּךָ תִּשָּׂאוּ אֶת עֵזְרְךָ הַמְּקֹדֶשׁ" - כבר למדנו בפרשת במדבר על מעלתו המיוחדת של שבט לוי, "לגיונו של מלך". מתוך מעלתו ציוה ה' למנותו על המשכן.

בכלל זאת, נמסרה השמירה על המשכן וכליו ועל העבודה בו לאהרן ובניו וללויים, כנאמר שם: "הִקְרַב אֶת מִטָּה לְוִי... וְשָׂמוּ אֶת מִשְׁמַרְתּוֹ... וְאֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו תִּפְקֹד וְשָׂמוּ אֶת כְּהֻנָּתָם..."¹, ואף האזהרה "וְהִזָּר הַקְּרֵב יוֹמָת" נאמרה שם (במדבר ג, ו-י. וראה גם במדבר א, נ-נג).

זר הנכנס למקום שנאסר עליו להיכנס אליו וכן זר העובד עבודות האסורות לזרים פוגע בקדושת המקדש ובקדושת העבודה בו, ולכן מוטל עליכם, הכהנים והלויים, להשגיח ולמנוע מעשים מעין אלה, ואם לא תשגיחו - יחשב לכם הדבר לעוון.

כעת מפרטת התורה את חלוקת התפקידים ואת האחריות עליהם, וזאת כדי להבטיח שלא יבואו לידי כישלון.

ציווי כללי אל הכהנים ואל הלויים בני קהת

"אַתָּה וּבְנֵיךָ" - הכהנים.

"וּבֵית אָבִיךָ" - פירש רש"י: "הם בני קהת אבי עמרם".

"תִּשָּׂאוּ אֶת עֵזְרְךָ הַמְּקֹדֶשׁ" - כתב רש"י: "עליכם [על הכהנים ועל בני קהת] אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים לכם".

בני קהת נשאו את הארון, השולחן, המנורה ושאר כלי הקדש, ולכן על הכהנים ועליהם מוטל להזהיר כל זר הבא לגעת בכלי הקודש. כלומר הזהירות נדרשת גם מהלויים עצמם, שלא יחללו את המקדש בשעת פריקתו והקמתו.

התורה פותחת בציווי כללי לכהנים והלויים, לשמור ולהרחיק את הזרים מלהתקרב אל הקודש לעשות עבודתם, ואחר כך מפרטת.

הציווי הראשון - אל הכהנים לבדם

"וְאַתָּה וּבְנֵיךָ אֶתְּךָ תִּשָּׂאוּ אֶת עֵזְרְךָ כְּהֻנָּתְכֶם" - כתב הספורנו: "עליכם בלבד לשמור שלא יקרב זר לעבודת כהונה".

הכהנים מצווים להזהיר את הלויים ואת בני ישראל שלא לעשות עבודה המסורה לכהונה. ומכיוון שהדבר מסור בידם, אם יתרשלו בכך יבואו על עונשם.

הציווי השני - אל כל שבט לוי

נאמר בפסוקים ב-ג: "וְגַם אֶת אַחִיךָ מִטָּה לְוִי שִׁבְטֵי אָבִיךָ הִקְרַב אֶתְּךָ וְיָלוּ עֲלֶיךָ וּיִשְׁרְתוּךָ, וְאַתָּה וּבְנֵיךָ אֶתְּךָ לִפְנֵי אֱהֹל הָעֵדוּת. וְשָׂמוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמַרְתִּי כָּל הָאֱהֹל, אֲדָּךְ אֶל כָּלִי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יָמָתוּ גַם הֵם גַּם אַתֶּם"

הלויים מצווים לשמור שלא יקרב ישראל אל עבודתם וכל שכן אל עבודת הכהנים.

הכהנים נצטוו לשתף את הלויים בַּשִּׁירוֹת המשכן, ומהו השירות שיעשו הלויים? הם יסייעו לכהנים בשמירת המשכן (כמבואר בפסוק ג).

הכהנים עומדים במקומות הפנימיים המקודשים יותר, והלויים במקומות החיצוניים שקדושתם פחותה, וכך הם עושים 'שירות' לכהנים, כי אלמלא הם, השמירה כולה היתה מוטלת על הכהנים.

וכך כתב בעל ספר החינוך (מצוה שפח):

"שנצטוו הכהנים והלויים לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד, בכל לילה ולילה כל הלילה. ושמירה זו היא כדי לכבדו ולרוממו ולפארו, לא מהיות שום פחד מאויב הלילה... אינו דומה פלטרין [ארמון, כינוי להיכל] שיש עליה שומרין לפלטרין שאין עליה שומרין.

משרשי המצוה. כי בכבוד הבית – סיבה לתת מוראו אל לב בני אדם, ובבואנו שם לבקש תחינה וסליחה מאת ארון הכל יתרכבו הלבבות אל התשובה במהרה, ומכבודו של בית הוא, למנות עליו שומרים כדרך המלכים הגדולים אשר בארץ שיעשו כן".

שמירת המקדש איננה מפני אויב ומתנקם, אלא שמירה לשם כבוד. השמירה המוקפדת על בית ה' יוצרת בליבנו יחס של יראת רוממות, ומתוך כך בבואנו לשפוך שיח לפני ה' בבית הגדול והקדוש, מתרכך הלב לשוב אל ה' בתשובה שלמה.

הציווי השלישי - איסור ללויים ולכהנים

"אֵךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ" - כתב הרש"י הירש: "לא נאסרה כאן נגיעה וקריבה גרידא, אלא נאסר עליהם להשתמש בכלים לצורך עבודה".

האיסור אינו לגעת בכלי הקודש אלא לעבוד בהם: הלויים נצטוו שלא להתעסק בעבודות המסורות לכהנים. וחז"ל למדו מהפסוקים שלא רק הלויים נצטוו באיסור זה, אלא גם על הכהנים נאסר להתעסק במלאכת הלויים, כפי שנאמר **בפרשת במדבר** (במדבר ד, ט): "אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֶל מְשָׁאוֹ".

"וְלֹא יָמְתוּ גַם הֵם גַּם אִתָּם" - אור החיים הקדוש מבאר, שאם הלויים יעשו עבודות האסורות להם, עונשם יהיה מיתה בידי שמים, וגם הכהנים ימותו משום שהיו צריכים למנוע את הלויים מכך, כפי שלמדנו בפסוק א'. חומרת העונש מלמדת על חומרת האיסור וממילא על החשיבות הרבה של מצוות השמירה, וקובעת את היחס הראוי כלפי המקדש וכלפי השכינה ששורה בו.

נאמר בפסוק ד: "וּנְלוּ עֲלֵיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֱהֵל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֱהֵל וְזָר לֹא יִקְרַב אֵלֵיכֶם"

מסביר האברבנאל (בפרשת במדבר): "ושמרו עוד את כל כלי אהל מועד במשאם, שלא יאבדו ולא יתקלקלו בנסיעות".

ובפירוש העמק דבר (לפסוק ג) מציין הנצי"ב סוג נוסף של שמירה שהיתה מוטלת על הלויים: "שמירת צרכי הקרבנות שיהיה הכול מוכן במועדו, ועל זה היו גזברים ואמרכלים [משבט לוי]".

מבט לתלמיד

לאור דברי האברבנאל והנצי"ב, נדגיש את השותפות הרבה של הלויים עם הכהנים, בדאגתם שכל הקרבנות יהיו מוכנים בזמן להקרבה כדי שיכופר לבני ישראל כראוי, וכן נבליט את זהירותם הרבה של הלויים בפירוק המשכן, בהעברת חלקיו לעגלות ובמשא כליו על ידי בני קהת, מתוך הכרה ביוקר כבודם ומעלתם.

"וְזָר לֹא יִקְרַב אֵלֵיכֶם" - כל מי שאינו מזרע אהרן, דהיינו - ישראל והלויים, נצטוו במצוות לא תעשה להימנע מלעבוד בעבודות המיוחדות לכהנים.

עונשו של מי שאינו נשמע לאזהרה זו נאמר להלן (בפסוק ז): "וְהָזָר הִקְרַב יוֹמֵת", בידי שמים.

נאמר בפסוק ה: "וְשָׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

בפסוק ג' נכתבה מצוות עשה על שמירת המקדש ובפסוקנו באה מצוות לא תעשה, שלא לבטל את שמירת המקדש. וכך דרשו חז"ל בספרי:

"ושמרו את משמרת אהל מועד" - אין לי אלא בעשה, ומניין בלא תעשה? - תלמוד לומר: 'ושמרתם את משמרת הקדש'".

ספר החינוך מסביר שחז"ל למדו זאת מהמילה "ושמרתם", שלשונה מבטאת מצוות לא תעשה.

על אף שכבר קיימת מצוות עשה של שמירת המקדש, התורה מבקשת לחזק מצוה זו ומוסיפה בה מצוות לא תעשה. גם מכאן אנו למדים על מעלת המצוה וחשיבותה.

"וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - כתב המלבי"ם: "מילת 'עוד' מציין תמיד שכבר היה הדבר פעם אחת, ופה מרמז שכבר היה הקצף על זה, כמו שכתוב (במדבר יז, יא) 'כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף'".

במילים "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף" רמוז כי כבר היה קצף קודם לכן. הכתוב חוזר ומזהיר את הכהנים להקפיד ולשמור על תפקידי הכהונה שלא יעסקו בהם זרים, כי בשמירה זו יצילו את ישראל מחרון אף וקצף, כפי שכבר ארע במעשה קרח ועדתו בהקריבם קטורת זרה.

נאמר בפסוק ו: "וְאֲנִי הִנֵּה לֹקְחֵתִי אֶת אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לָכֶם מִתְּנָה נְתֻנִים לְה' לְעֶבֶד אֶת עֲבֹדַת אֱהִל מוֹעֵד"

הרש"ר הירש מסביר את ההדגשה "וְאֲנִי": "לבסוף הוא חוזר ומכריז... ה' הוא שהתקין שרק הלוויים ובני אהרן יעבדו במקדש... ממני יצאה כל הבחירה הזאת". אין מדובר בהחלטה של משה, כפי שטען קרח, אלא הקב"ה בחר בלוויים לשרת בקודש כנציגי בני ישראל.

"לָכֶם מִתְּנָה נְתֻנִים לְה'" - כתב רש"י: "יכול לעבודתכם של הדיוט, תלמוד לומר: 'לה'..."

רש"י מפרש שהלוויים נתונים במתנה לכהנים, אך לא לצרכיהם הפרטיים ח"ו, אלא לה' - לעבודות השייכות ללוויים לשם ה', כגון: שמירת המקדש, נשיאת הכלים ועוד. וכבר למדנו מעין זה **בפרשת במדבר** (במדבר ג, ט), שם נאמר: "וְנִתְּתָה אֶת הַלְוִיִּם לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו, נְתוּנִים נְתוּנִים הָמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וכתב שם רש"י: "נתונים המה לו - לעזרה".

נאמר בפסוק ז: "וְאֵתָהּ וּבָנֶיהָ אֶתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וְלַמִּבֵּית לְפָרֶכֶת וְעַבְדְּתֶם עֲבֹדַת מִתְּנָה אֶתֶּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְהָזֵר הַקָּרֵב יוֹמֵת"

כתב **הרש"ר הירש**: "לכל דבר המזבח - כולל את כל הנעשה במזבח החיצון. ולמבית לפרכת - כולל את כל עבודות הפנים הנעשות בקדש הקדשים ביום הכפורים וכו'. ועבדתם - כל העבודות הנעשות בעזרה, בהיכל ובקדש הקדשים תעשינה אפוא על ידיכם [הכהנים]".

ה'אתנחתא' שמתחת למילה 'ועבדתם' מחלקת את הפסוק לשניים. נסביר כעת את חלקו השני של הפסוק:

"עֲבֹדַת מִתְּנָה אֶתֶּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם" - כתב רש"י: "במתנה נתתיה לכם". וביאר הרמב"ן: "לומר שהיא מתנה גמורה עד שהזר הקרב יהיה חייב מיתה".

הקב"ה בחר בכהנים לעבוד במשכן ובבית המקדש, ועבודה זו היא להם במתנה גמורה ושייכת רק להם, והזר הקרב חייב מיתה.

והוסיף הרמב"ן: "ואיננה עבודת שעבוד כעבודת עבדי המלכים, אבל עבודת מתנה, גדולה נתתי לכם בה לכבוד ולתפארת מאתי". עבודה זו מציינת כבוד, גדולה ותפארת, כאדם הנותן מתנה יקרה לחברו, מתוך רצון לכבדו ולגדלו.

הכהן שמח בזכות שנפלה בחלקו לעבוד בבית ה', ולכן מתוך חביבות העבודה איננו מוכן להעבירה בשום אופן לזולתו, שהרי זכה במתנת מלך ואיך יוכל לוותר עליה!

מבט לתלמיד

לאור דברי המפרשים נדגיש את אהבת ה' לכהנים ואת המתנה היקרה שקיבלו הכהנים מהקב"ה ושייכת רק להם - עבודת המשכן הנקראת 'עבודת מתנה'. מתנה זו מגדלת ומפארת את הכהנים ועליהם להעריך את חשיבותה.

נושא שני: מתנות הכהונה והלויה (פסוקים ח-לב)

פתיחה לנושא מתנות הכהונה

כשכר לכהנים והלויים על עבודתם במשכן ובמקדש עבור עם ישראל, ציוה ה' לתת להם מתנות שונות, כפי שנלמד בהמשך הפרק. את תפקידן ופעולתן ניתן להסביר בכמה אופנים:

א. במתנות אלו מפרנס העם את מנהיגיו הרוחניים - הכהנים והלויים - אשר בשל תפקידם אין הם נוחלים נחלה בארץ ישראל ומשום כך אין להם מקור פרנסה, כמו לשאר עם ישראל.

ב. במתנות אלו העם אינו רק נותן לשבט לוי, אלא זוכה בזכות גדולה - לחזק ולתמוך במשרתי ה' ובמקדשו.

כך כתב מרן הרב קוק (עין אייה ברכות ח"א פרק שלישי אות כו): "...נקראו החולין 'שיריים', להורות שהעיקר יחשב בעיני האדם מה שנותן לכהני ה' המאירים אור תורת ה' בעולם..."

ג. מתנות הכהונה ניתנו לכהנים כאות למעלתם וגדולתם, כפי שנראה בפסוקים הבאים. במתנות הכהונה הניתנות מן הקרבנות יש מעלה נוספת - אכילת הכהנים את הקרבן היא השלמת פעולת הקרבן וכפרתו, כדברי חז"ל **במסכת יומא** (סח ע"ב): "הכהנים אוכלים ובעלים מתכפריין".

ד. במפגש בין ישראל לכהן ישנה השפעה מבורכת של הכהן על הישראל. הכהן מרומם את הישראל ומזכיר לו שקיימת בו קדושה פנימית, כברכת ה' "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כְּהֹנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות יט, ו), ומכוחה ביכולתו להתרומם ולהתקדש ולחיות חיים של אמונה ועבודת ה' בטהרה.

ה. על ידי נתינת מתנות הכהונה, עם ישראל שומר על קשר וחיבור אל הקודש והמקדש. הכהנים הם אנשי הקודש הפנימיים של האומה, "כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׂוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱדָה ה' צְבָאוֹת הוּא" (מלאכי ב, ז), והמפגש אתם מרוממם את ישראל, לכן חשוב לשמור על חיבור מתמיד לאורך כל השנה ולא רק במועדים שבהם עולים לרגל. מתנות הכהונה מגלות יחס של הערכה, הערצה ורצון פנימי מלא קרבה אל הקודש והמקדש.

א. מתנות הכהונה מבני ישראל (פסוקים ח-כ)

נאמר בפסוק ח: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל אֶהֱרֹן וְאֶנִּי הִנֵּה נֹתְתִי לְךָ אֶת מִשְׁמַרְתֵּי תְרוּמַתִּי לְכָל קְדֹשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נֹתְתִים לְמִשְׁחָה וּלְבִנְיָד לְחֶק עוֹלָם"

כתב רש"י: "משל למלך שנתן שדה לאוהבו, ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין [לא כתב חוזה בפני בית דין חשוב]. בא אחד וערער על השדה. אמר לו המלך, כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך? הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין. אף כאן, לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה, בא הכתוב ונתן לו עשרים וארבע מתנות כהנה בברית מלח עולם, ולכך נסמכה פרשה זו לכאן."

מתוך הכישלון של קרח ועדתו, הקב"ה חוזר ומכריז שהכהונה שייכת לאהרן ולבניו, ומחזק הכרזה זו באמצעות הציווי על כ"ד מתנות הכהונה בסמוך לפרשת קרח. מתנות אלו ניתנות לכהנים מאחיהם ישראל עבור עבודתם במקדש.

על המילה "הנה" כתב רש"י: "לשון שמחה הוא זה, כמו 'הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבבו' (שמות ד, יד)".

הקב"ה שמח לתת לכהנים את מתנות הכהונה ולהכריז בכך על מינוי אהרן ובניו לכהנים.

מתנות הכהונה נקראות בפסוק "מִשְׁמַרְתֵּי תְרוּמַתִּי" מפני שלמעשה הן שייכות לקב"ה. הקב"ה נותן אותן לכהן, אך "אתה צריך לשמרן בטהרה", כדברי רש"י. כלומר, במתנות הכהונה (כגון תרומה וקרבתנות) יש קדושה, ומי שאינו טהור אסור לו לגעת בהן ולטמאן.

"לְכַל קְדָשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ נִתְּתִים לְמִשְׁחָה וּלְבִנְיָן לְחֶק עוֹלָם" - בכל התרומות שבני ישראל נותנים יש קדושה, וה' נותן אותן לכהן ולבניו בכל הדורות "לְמִשְׁחָה", והסביר רש"י: "לגדולה", והרמב"ן כתב: "לכבוד ולתפארת", כלומר המתנות הן אות גדולה וכבוד, להורות שכהני בני ישראל נמשחו לכהונה.

מבט למורה

בפרקנו מוזכרות עשרים וארבע מתנות כהונה - חלקן בצורה מפורשת וחלקן נלמדו על ידי חז"ל מתוך רמזי הפסוקים על ידי הכללים שהתורה נלמדת בהם. להלן נתייחס למתנות האמורות במפורש בפסוקים, ונחלקן לשלוש חטיבות:

א. מתנות כהונה הבאות מקרבנות שהם קדשי קדשים

ב. מתנות כהונה הבאות מקרבנות שהם קדשים קלים

ג. מתנות כהונה נוספות

קדשי קדשים - קרבנות שקדושתם חמורה: עולה, חטאת ואשם, ושלמים שהציבור מביא (בחג השבועות). קרבנות אלה נשחטים בצפון העזרה. בשרם נאכל (פרט לעולה, שבשרה מוקטר על המזבח) על ידי הכהנים בחצר אוהל מועד בלבד וזמן האכילה הוא יום ההקרבה והלילה שלאחריו בלבד.

קדשים קלים - קרבנות שקדושתם קלה יותר: שלמים (של יחיד), פסח, בכור ומעשר. ניתן לשחוט אותם בכל מקום בעזרה, ובשרם נאכל על ידי הבעלים (להוציא בכור שנאכל לכהנים). זמן האכילה הוא ימים ולילה, פרט לקרבן תודה ואיל נזיר, שנאכלים ליום ולילה, וקרבן פסח, שנאכל רק בלילה שלאחר הקרבנות, ליל ט"ו בניסן.

מתנות כהונה הבאות מקרבנות שהם קדשי קדשים

התפקיד המרכזי בכל מעשה הקרבת הקרבנות מוטל על כהני ה', אשר מלבד העיסוק בצדדים המעשיים עסוקים בעיקר בצדדים הרוחניים והנפשיים הקשורים במעשה ההקרבה, וכך כתב **מרן הרב קוק** בפירושו לסידור (עולת ראייה ח"א עמ' קיח):

"כוח החיים הכבירים של האומה עושה אותה לחטיבה אחת, שההרגשה הרוחנית עוברת מהחלק הפנימי היותר רוחני שלה אל יתר חלקי האומה. עבודת הכהונה והלויה בבית המקדש... הולכת היא ופועלת... על כל הכלל כולו. והדבקות האלקית, וטהרה והקדושה... הולכים ומפכים בכל נפש, בכל רוח ונשמה. מפרטיה של האומה, על ידי עבודת הקודש, של כהניה בחיריה, שלוחיה..."

המפגש עם הכהנים והלויים בעת הקרבת הקרבנות פועל פעולה מרוממת על מביא הקרבן. הכהנים מעוררים את מביאי הקרבנות להתוודות בלב שלם על חטאיהם, ומקרבים את ישראל לאביהם שבשמים.

ועוד כותב שם (עמ' קיז) הרב:

"העולות והזבחים, המנחות והנסכים, הקטורת והשירה הקדושה, שנעשים במכון הקודש... מחיים הם את האומה, מכפרים כל חטא ופשע ומקרבים אל רוח הקדושה... את כל האומה כולה... ורוח ברכה ונדבה הולך ופועם... ממקום מקדשנו ותפארתנו..."

נאמר בפסוק ט: "זֶה יְהִי לְךָ מִקְדָּשׁ הַקְּדָשִׁים מִן הָאֵשׁ, כָּל קָרְבָּנִים לְכָל מִנְחָתָם וּלְכָל חֲטָאתָם וּלְכָל אֲשָׁמִים אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי, קֹדֶשׁ קְדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ"

"זֶה יְהִי לְךָ מִקְדָּשׁ הַקְּדָשִׁים" - אלו מתנות הכהונה שיהיו לך, מן הקרבנות שהם קדשי קדשים.

"מִן הָאֵשׁ" - לאחר שהאימורים נשרפו באש והוקרבו.

"לְכָל מִנְחָתָם" - שיירי המנחות - הנשאר מקרבן מנחה לאחר שהכהן קמץ בידו והקטיר המזבחה שיידך לכהנים.

"וּלְכָל חֲטָאתָם" - חטאת הבהמה וחטאת העוף - לאחר הקרבת אימורי חטאת הבהמה על המזבח או מיצוי דם חטאת העוף, מקבלים הכהנים את כל בשר הקרבן.

"וּלְכָל אֲשָׁמִים" - קרבנות אשם - לאחר הקרבת אימורי האשם על המזבח, מקבלים הכהנים את כל בשר הקרבן.

נאמר בפסוק י: "בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ, כָּל זָכָר יֹאכֵל אֹתוֹ, קֹדֶשׁ יְהִי לְךָ"

דיני מתנות כהונה מקדשי קדשים - מתנות אלו נאכלות בעזרה בלבד ולזכרי כהונה בלבד.

"קֹדֶשׁ יְהִי לְךָ" - כתב המלבי"ם: "אף דבר שאינו ראוי לאכילה, כגון פיגול ונותר וטמא ועצמות קדשים, ישרפו במקום קדוש..."

- על מתנות אלו, משיירי המנחות ומחטאות ואשמות, למדנו בחומש ויקרא, שנאמר: "וְהַנּוֹתֵרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו..." (ויקרא ב, ג), "כַּחֲטָאת פְּאֻשָׁם... הִפְהֹן אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ לוֹ יְהִי" (ויקרא ז, ז).

מבט למורה

בספרי מוני המצוות המתנות שהוזכרו בחומש ויקרא אינן מופיעות כאן אלא במקומן, וכך גם המתנות המופיעות להלן.

מתנות כהונה הבאות מקרבנות שהם קדשים קלים

נאמר בפסוק יא: "וְזֶה לֶךָ תְּרוּמַת מִתְּנֶם לְכָל תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֶךָ נְתַתִּים וְלִבְנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אֲתָךְ לְחֶק עוֹלָם, כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכֵל אֹתוֹ"

בקרבות שהם קדשים קלים, מקבלים הכהנים חלק מן הקרבן, ואותו הם מניפים יחד עם הבעלים. לכן נקראות מתנות אלו בפסוק: "לְכָל תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

חזה ושוק של שלמים - בקרבן שלמים של יחיד, מניף הכהן יחד עם הבעלים את האימורים, את החזה ואת השוק. לאחר שהוקרבו האימורים על המזבח, מקבלים הכהנים את החזה ואת השוק.

ישנם קרבנות שלמים נוספים שבהם קיימת מצוות הנפה, כמו תודה, איל נזיר, ועוד.

המשך הפסוק מברר את דיני מתנות כהונה הבאות מקרבנות תנופה:

"לֶךָ נְתַתִּים וְלִבְנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אֲתָךְ לְחֶק עוֹלָם" - מתנות אלו נאכלות לכהנים ולמשפחותיהם.

"כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכֵל אֹתוֹ" - יש לאכול מתנות אלו בטהרה.

מבט לתלמיד

בלימוד על מתנות הכהונה מן הקרבנות, נדגיש שני יסודות הקשורים למתנות אלו:

1. שמחת בעל הקרבן בכך שהכהן נהנה מקרבנו.
2. עבודת הכפרה שבאכילת הקרבנות, כדברי הגמרא **במסכת יומא** (נט ע"ב): "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". בזמן האכילה היו הכהנים מכוונים לכפר על הבעלים, והאכילה עצמה הביאה לכפרת עוונותיו של מביא הקרבן.

תרומה וביכורים

המתנות הבאות ניתנות מיבול הארץ. הארץ מניבה יבול מבורך ומביאה שמחה לבניה, ובעלי השדות מבקשים לחבר את ברכת הארץ לנותן הברכה על ידי מתנת תרומה וביכורים לכהני ה', וכדברי **הספורנו** (דברים כו, י):

"...מה רב טובך וחסדך עלינו שעשיתנו לנוי ראויים לרשת ארץ, להוציאנו לחירות באופן שנוכל לקבל מתנה... שהיא צבי לכל הארצות ומבחר המקומות... הבאתי מבחר פירות אותה הארץ שנתת לי לתת תודה לשמך עליה".

מלבד זאת, מביאי התרומה זוכים לרוממות מיוחדת על ידי עצם המפגש עם כהני ה', וכדברי **מרן הרב קוק** (אורות התחיה ה):

"והנה לפנינו מופיעים כהנים אנשי קודש, משרתי מקדש ה' אלקי ישראל, ליבם מלא אהבה וחסד, רוח הקודש שפוך על פניהם... ועתה הנה גרננו המלא ברכת ה' מארץ המדה זאת אשר הנחלנו מאבותינו... מאושרים אנו ליתן להם תרומתם בשמחה... ועולים יחד עם התרומה אל אותו הגובה הרוחני ששם אנשי קודש הללו מתעלים".

מבט לתלמיד

בימינו, כשאין דרך להיטהר מן הטומאה, המפריש תרומות ומעשרות מניח את החלק המופרש באשפה בדרך כבוד, כי ממילא הכהנים אינם יכולים לאכול את היבול הקדוש בזמן שהם טמאים. מכל מקום עצם הפרשה מבטאת את שמחתנו בברכת ה' על הארץ הטובה הנותנת פירותיה בעין יפה גם בזמן הזה, ומעוררת אותנו לציפיה הגדולה אל הקודש והמקדש, ליום בו נזכה להעניק את מתנותינו לכהני ה' ולקיים את המצוה בשלמותה. וכך כתב **מרן הרב קוק** (אורות התחיה ה): "כשאנו מקיימים עתה מצוות תרומה ומעשר, גם בשעה שאין לנו... לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכונו, הנה החזיון מתייצב לפנינו והננו מתמלאים רוח שירה רוממה בתעופת נשרים... שנוזכה לכך במהרה בימינו אמן".

נאמר **בפסוק יב**: "כֹּל חֶלֶב יִצְהָר וְכֹל חֶלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן, רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' לְךָ נְתָתִים"

תרומה - החלק הראשון והמשובח מהיצהר (שמן), התירוש (יין) והדגן (תבואה) שאנו מפרישים לה', ניתן במתנה לכהן. מתנה זו מכונה 'תרומה גדולה'.

וכותב **ספר החינוך** (במצוה תקז): "הדגן והתירוש והיצהר הן עיקר מחיתן של הבריות... על כן ראוי לאדם ליזכר את בוראו על הברכה אשר ברכו, ושיפריש קצת ממנו לשמו ברוך הוא, ויתננו למשרתיו שהם הכהנים העסוקים תמיד במלאכת שמים".

- על מצוה זו נלמד **בחומש דברים** (ח, ד): "רֵאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ... תִּתְּנוּ לוֹ [לכהן]".

נאמר בפסוק יג: "בְּבוֹרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאֶרְצָם אֲשֶׁר יָבִיאוּ לָהּ לֶךְ יִהְיֶה, כָּל טְהוֹר בְּבִיתָךְ יֵאבְּלֵנוּ"

ביכורים - הביכורים הם פירות האילן והאדמה, משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, שהבשילו ראשונה. מצוה להביאם לבית המקדש לה' והם ניתנים במתנה לכהנים.

- על מצוה זו נלמד בהרחבה **בחומש דברים** (כו, א-יב): "וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ... וְלָקַחְתָּ מִרְאשֵׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה... וְהִנְחִיתוּ לִפְנֵי ה' אֶלְקֵיךָ". בפסוקנו אנו למדים שהביכורים ניתנים במתנה לכהנים.

נאמר בפסוק יד: "כָּל חֶרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לֶךְ יִהְיֶה"

החרמים לכהנים

אדם יכול להקדיש כל דבר בלשון 'חרם'. שדה או נכסים שהוקדשו בלשון זו (מלבד אלה שהוקדשו לבדק הבית) שייכים לכהן. כשאדם מישראל חפץ להתקרב לה' ולבטא זאת במעשה על ידי נתינה מהונו לשמים, מתאים הדבר שיחרם' זה ינתן לכהנים משרתי ה', וכדברי הרלב"ג (ויקרא כז, כח): "כי הרבה מה שיתעוררו האנשים לתת מהונם בזה האופן [על ידי נתינת 'חרם'] לזאת המשפחה הנכבדת אשר כל מגמת פניהם היא לעבודת ה' יתעלה".

- על החרמים למדנו **בחומש ויקרא** (כז, כח): "אֵדָךְ כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם אִישׁ לַה' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ, מֵאֲדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵּה אֲחֻזָּתוֹ... כָּל חֶרֶם קִדָּשׁ קִדָּשִׁים הוּא לַה'". בפסוקנו מתחדש שהחרם ניתן במתנה לכהנים.

פדיון הבן ופדיון בכור פטר חמור

על מצוות פדיון הבן נאמר: "וַיִּהְיֶה ה' כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אֲדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַה' כָּל פֶּטֶר רְחֵם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם" (שמות יג, טו), כלומר יסודה של מצוות פדיון הבן במכת בכורות. כאות תודה והוקרה לה' על שהצילנו ממיתה אנו מצווים להקדיש את הבכורות לעבודתו יתברך, וכדברי הרמב"ן (שמות יג, יא):

"בעבור שפדאם ממוות בהכותו בארץ מצרים ציוה שיהיו קדושים לו לעבוד את עבודת ה' לכל אשר יצווה בהם".

והוסיף בעל ספר החינוך (מצוה יח):

"משורשי מצוה זו, שרצה השם לזכותנו לעשות מצוה בראשית פרינו, למען דעת כי הכל שלו, ואין לו לאדם דבר בעולם רק מה שיחלק לו השם יתברך בחסדיו. ויבין זה בראותו כי אחר שיגע

האדם כמה יגיעות וטרה כמה טרחים בעולמו והגיע לזמן שעשה פרי. וחביב עליו ראשית פריו כבבת עינו, מיד נותנו להקדוש ברוך הוא. ומתרוקן רשותו ממנו ומכניסו לרשות בוראו. ועוד, לזכור הנם הגדול שעשה לנו השם יתברך בבכורי מצרים, שהרגם והצילנו מידם".

בדומה לזה, נצטוונו על פדיון פטר חמור. מצוה זו כקודמתה, אף היא נועדה להזכיר את הנס הגדול שאירע לבכורי ישראל במכת בכורות, וכך כתב בעל **ספר החינוך** (מצוה כב):
 "משרשי מצוה זו, כדי שיזכרו היהודים לעולם הנם שעשה להם האל ביציאת מצרים. שהרג כל בכוריהם".

נאמר בפסוקים טו-טז: **"כָּל פֶּטֶר רְחֵם לְכֹל בְּשָׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לֵה' בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לָּךְ, אֲךָ פֶּדְיָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. וּפְדוּיָו מִמֶּנּוּ מִבְּנֵי חֵדָשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא"**

פדיון הבן - בכור אדם שהינו "פֶּטֶר רְחֵם", דהיינו שהוא הראשון שנולד מאמו, קדוש לה', ומצוה לפדותו.

- על מצוות קידוש בכורות למדנו **בחומש שמות** (יג, ב): **"קֹדֶשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רְחֵם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל...".** כמו כן, למדנו שם (בפסוק יג) שעלינו לפדות את בכור האדם - **"וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבְנֵיךָ תִּפְדֶּה"**. בפסוקנו מתחדש אופן הפדיון ונתניתו כמתנה לכהנים.

עיקרי דיני המצוה (על פי **ספר החינוך** מצוה שצב): מצוה על כל איש מישראל שיפדה מן הכהן את בנו שהוא בכור לאמו. מצוות הפדיון היא - משמלאו לבכור שלושים יום, שיצא מכלל נפל, צריך האב לפדות את בנו. דמי הפדיון הינם חמשה שקלי קודש (חמשה סלעים), שמשקל כל אחד מהם הוא עשרים גרה, או שוויים, והם ניתנים לכהן.

"וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה" - על פדיון פטר חמור למדנו **בחומש שמות** (יג, יג): **"וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה"**, ואם כן הכוונה בענייננו היא לחמור, שעל בכורו חלה קדושת בכור. בכור החמור נפדה מהכהן תמורת שה והוא ניתן במתנה לכהן.

בכור בהמה טהורה

מצוה זו, מצטרפת גם היא לקודמותיה. במכת בכורות מתו כל בכורי מצרים – באדם ובבהמה – בעוד שלבכורי ישראל לא אירע דבר, לפיכך אנו מצווים על קדושת בכורות בהמותינו.

נאמר בפסוקים יז-יח: "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם, אֵת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת חֵלְבֵם תִּקְטֹר, אִשָּׁה לְרִיחַ נִיחֹחַ לֵה'. וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ, כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּבְשׂוֹק הַיָּמִין לָךְ יִהְיֶה"

בפסוקים אלה אנו למדים על מצוות לא תעשה, שלא לפדות בכור בהמה טהורה. בשונה מבכור אדם ופטר חמור, בכור זה מובא למקדש כקרבן - האימורים קרבים על המזבח והבשר כולו ניתן במתנה לכהנים.

"כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּבְשׂוֹק הַיָּמִין לָךְ יִהְיֶה" - בשר בכור בהמה טהורה הניתן לכהנים, דינו כחזה ושוק של שלמים הניתנים לכהנים.

סיכום נושא מתנות הכהונה מישראל

ישראל המביא מתנות כהונה לכהן, זכות גדולה יש בידו. בנתינה זו הוא נעשה שותף לכהן בתורתו, בעבודתו לפני ה' ובשליחות כפרתו על ישראל.

שמחה גדולה מתלווה לנתינה זו, וכך כותב מרן הרב קוק בספרו **עולת ראיה** (ח"א עמ' שט):

"הנותן מתנות כהונה, צריך שיחוש ברנש חי וקדוש, שלא רק נותן ומשפיע הוא, כי אם מושפע ונעזר ומקבל טובה גדולה, בהיותו משתתף עם מעמידי תורה ועבודת ה' בפעולותיהם הרוחניות שהן אורו של עולם".

מבט לתלמיד

בלימוד פרשיית מתנות הכהונה נפגיש את הילדים עם יחס הכבוד הראוי לכהנים המקדישים את חייהם למען ישראל, בעבודת המקדש ובהעמדת התורה. הנתינה לכהנים היא זכות לנותן, היא מרוממת אותו וממלאת אותו בשמחה.

חתימת פרשיית מתנות כהונה מישראל

נאמר בפסוק יט: "כֹּל תְּרוֹמַת הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' נָתַתִּי לָךְ וּלְבָנֶיךָ וּלְבָנֶיךָ אֲתֶךָ לְחֶק עוֹלָם, בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא לְפָנַי ה' לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֲתֶךָ"

כתב רש"י: "מִחִיבָתָהּ שֶׁל פְּרִשָׁה זוֹ, כָּלֵלָה בַתְּחִילָה וְכָלֵלָה בְּסוֹף וּפְרָט בְּאִמְצָע".

כלומר, בתחילת הפרשה (בפסוק ח) נאמר באופן כללי: "הִנֵּה נָתַתִּי לָךְ אֵת מִשְׁמֶרֶת תְּרוֹמַתִּי לְכָל קֹדֶשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל...", לאחר מכן מפרט הכתוב את מתנות הכהונה, ולבסוף שוב כולל: "כֹּל תְּרוֹמַת

הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְה' נְתַתִּי לָךְ...". רש"י למד מכך על חיבת מתנות הכהונה בעיני ה'.

"בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא לְפָנַי ה' לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֲתָדָךְ" – כריתת הברית מעידה על קשר החיבה והאהבה שבין הקב"ה לכהניו משרתיו, העובדים במסירות ובנאמנות, יומם וליל, בקדושה ובטהרה.

כתב רב סעדיה גאון בפירושו: "ברית מלח עולם – ברית קיים לעולם".

וכתב רש"י: "כרת ברית עם אהרן, בדבר הבריא, ומתקיים, ומבריא את אחרים... כברית הכרותה למלח, שאינו מסריח לעולם".

הברית שכרת ה' עם אהרן ובניו נקראת 'ברית מלח'. המלח הוא סימן לדבר בר קיימא, שאינו פֶּלֶה לעולם, וכך גם הכהונה ומתנותיה שייכות לעולם לבני אהרן.

נאמר בפסוק כ: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן, בְּאַרְצֶם לֹא תִנְחַל וְחֶלֶק לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם, אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

כתב הספרי: "בארצם לא תנחל – בשעת חילוק הארץ, 'וחלק לא יהיה לך בתוכם' – בביזה". שבט לוי אינו מקבל נחלה בארץ ישראל ואף אינו שותף בחלוקת שלל האויבים שנלקח במלחמה. "אני חלקך ונחלתך" – נאמר בספרי: "על שולחני אתה אוכל, על שולחני אתה שותה".

וכתב הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל יג, יב): "[שבט לוי] הם חיל השם שנאמר: 'ברך ה' חילו', והוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר: 'אני חלקך ונחלתך'".

מדברי הספרי והרמב"ם עולה כי פירוש הפסוק הוא: אני, הקב"ה, דואג לך ולצרכיך ומשולחני ומחלקי אתה אוכל ושותה.

והאברבנאל כתב: "והנה נתתי לך את כל המתנות האלה, לפי שאתה לא תנחל עם ישראל בארצם וחלק לא יהיה לך בתוכה, אפילו השלל וביזת האויבים, כדי שלא תטריד מחשבותיך בעבודת האדמה וכי אני חלקך ונחלתך, ואין לך להשתדל כי אם בעבודתי שהיא חלקך ונחלתך, והמתנות האלה יספיקו לצרכיך ההכרחיים מבלי טורח".

לפי דבריו, פירוש המילים "אני חלקך ונחלתך" הוא: הכהנים קיבלו כנחלה את עבודת המקדש והוראת התורה לישראל ועליהם לעסוק בהן בלא היסח הדעת.

מבט לתלמיד

נאמר בספר החינוך (מצוה תקח):

"הכהנים, הם המשרתים תמיד פני ה' ואין להם נחלה בקרקעות ולא בְּבָזָה –

זיכה להם השם יתברך כל צורך מחייתם על ידי אחיהם.
הנה נתן להם התרומה ומעשר מן המעשר – שהם לחמם ויינם.
ומתנות בהמה, שהם זרוע ולחיים וקיבה, וחלקם בקדשי מקדש – שיש להם בשר די ספקם.
ועדיין חסר להם מלבוש – זכה להם ראשית הגז למלבושיהם.
ועוד זכה להם שדה אחוזה, גזל הגר, התרמים ופדיון בכורות – לשאר הוצאות וצרכים שהארם צריך”.

ב. מתנות הלויים מבני ישראל - מעשר ראשון (פסוקים כא-כד)

שבט לוי מופקד על מסירת התורה בישראל, "יזרו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (דברים לג, י), ויש לו חלק מרכזי גם בעבודות המקדש, כפי שראינו. מתנותינו לבני שבט לוי ניתנות מתוך הוקרה והערכה לכל פועלם ומתוך אהבתנו וחיבתנו לאנשי הקודש המרבים תורה וקדושה בקרב ישראל.

בספר רבנו מרן רבי מאיר שמחה הכהן (עמ' קצז) מובא, שמרן הרב קוק אמר בשם בעל המשך חכמה:

יש לשים לב לכך שבתורה אמנם נכתב שהלויים מקבלים את המעשר "חלף עבדתם אשר הם עבדים את עבדת אהל מועד", אולם כמה ימים בשנה עובד כל לוי בבית המקדש? זאת ניתן ללמוד מדברי הרמב"ם (הלכות כלי המקדש והעובדים בו ג, ט): "שמואל הרואה ורוד המלך חלקו הלויים לארבעה ועשרים משמרות. ועובד משמר בכל שבת [שבוע]. וכל אנשי משמר מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות. וכל יום מימי השבת עובדים בו אנשים ידועים. וראשי האבות מחלקין אלו העובדים ביום שלהן איש איש על עבודתו...".

אם כן, כל לוי (וכן כל כהן) עובד בבית המקדש רק יום אחד בעשרים וארבעה שבועות, כלומר כשני ימים בשנה בלבד. ואם כך מדוע מגיע להם כל מעשר ישראל עבור יומיים אלה? יכולים הם לעבוד בשדותיהם ולהתפרנס, מלבד יומיים אלה בשנה!

"למדים אנו מזה, שבכדי שהלוי יוכל לעבוד עבודת הקודש יומיים בשנה, עליו להתכונן כל השנה כולה – עשרים וארבעה שבועות עליו להתכונן, להיטהר ולהתקדש, להזדכך ולהתרום, עד שיהיה ראוי לאותו יום הגדול שבו יכנס למקדש לעבוד את עבודת הקודש. ולכן מגיע לו מעשר מכל תנובת השדה 'חלף עבודתם', כי לא רק יומיים בשנה עובד הלוי עבודת הקודש, אלא כל אישיותו עובדת תמיד תדיר יום יום עבודת הקודש. וברין הוא שיטול שכרו, ולא יתחלל לעבוד עבודת חולין, ה' הוא נחלתו".

דברים דומים מזכיר הרצי"ה בשיחותיו (במדבר עמ' 186): "...עיקר המתנות כהונה, שההכנה להכין עצמו לעבוד ב' ימים בשנה, צריך להחזיק בתורת ד' כל השנה להתחזק בתורה ובדעת יראת אלקים..."

אם כן, מתנות הכהונה והלויה מהוות שכר ללויים הן על עבודתם במקדש בפועל הן על עבודתם הרוחנית הגדולה, במשך השנה כולה.

מבט לתלמיד

נלמד את דברי הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל יג, י, יב) על תפקיד הלויים:

"כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען וכן הן מוזהרין שלא ימלו חלק בביזה בשעה שכובשין את הערים...
ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו?
מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים. שנאמר: 'יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל'.
לפיכך הובדלו מדרכי העולם –
לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן,
אלא הם חיל השם, שנאמר: 'ברך ה' חילו'.
והוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר: 'אני חלקך ונחלתך'."

תפקיד הלויים הוא להיות "חיל ה'", לעבוד את ה' וללמד את תורתו, ולכן אינם נוחלים בארץ ואינם מקבלים חלק בשלל.

נאמר בפסוק כא: "וּלְבְנֵי לְוִי הָיָה נְתָתִי כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה, חֶלֶף עֲבֹדְתָם אֲשֶׁר הֵם עֹבְדִים אֶת עֲבֹדַת אֱהֵל מוֹעֵד"

המעשר הניתן ללויים, כפי שנלמד בפסוק הבא, מהווה שכר עבור עבודתם באהל מועד.

כל ישראל נבחרו לעבודת ה' - "וְאֵתֶם תִּהְיֶה לִי מִמְּלֶכֶת כְּהֻנִּים" (שמות יט, ו), וכתב רש"י (במדבר ג, ח), שהאחריות על צרכי המקדש מוטלת על כולם "אלא שהלויים באים תחתיהם בשליחותם, לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן, שנאמר (להלן בפסוק לא): 'כִּי שָׂכָר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבֹדְתְכֶם'."

ומהי עבודת הלויים?

נאמר בפסוקים כב-כג: "וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁאת חֲטָא לְמוֹת. וְעֶבֶד הַלְוִי הוּא אֵת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֹנָם, חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נִחְלָה"

הלויים מצווים לעבוד במקדש, כמבואר בספר החינוך (מצוה שצד):

"מצוות עבודת הלוי במקדש – להיות הלויים עובדים במקדש להיות שוערים ומשוררים בכל יום על הקרבן, שנאמר: 'וְעֶבֶד הַלְוִי הוּא אֵת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד'."

עיקרי התפקידים שהוטלו על הלויים הם:

א. "וְלֹא יִקְרְבוּ..." - לשמור שישראל לא יתקרבו לאוהל מועד יתר על המידה וימותו.

ב. "וְעֶבֶד הַלְוִי..." - הלויים מצווים לעבוד עבודות מסוימות במשכן ובמקדש, והן: להיות שוערים - דהיינו לפתוח את שערי בית המקדש ולהגיף את דלתותיו, לשורר על הקרבנות ועוד.

נאמר בפסוק כד: "כִּי אֵת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ לַה' תְּרוּמָה נְתַתִּי לְלוֹיִם לְנִחְלָה, עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לָהֶם, בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נִחְלָה"

כתב ספר החינוך (מצוה שצה): "שנתחייבו בני ישראל לתת חלק אחד מעשרה חלקים מזרע הארץ ללויים... וזהו הנקרא מעשר ראשון."

ומדוע נקרא כאן המעשר בשם 'תרומה'? על כך כתב רש"י: "אשר ירימו לה' תרומה – הכתוב קראו תרומה עד שיפריש ממנו תרומת מעשר", כפי שיתבאר בפסוקים הבאים.

נאמר עוד בספר החינוך (שם): "...לפי ששבט הלוי בחר השם יתברך בתוך אחיו לעבודתו תמיד במקדש, על כן היה מחסדו עליהם לתת להם מחיתם דרך כבוד, כי כן יאות למשרתי המלך, שתהיה ארוחתם מזומנת להם על ידי אחרים שיכינוה להם ולא יצטרכו הם ליגע בדבר זולתי בעבודת המלך היקרה..."

ג. מתנות הכהנים מהלויים - תרומת מעשר (פסוקים כה-לב)

קדושתם של ישראל מתחלקת למדרגות שונות - כהן, לוי וישראל. הכהנים משרתים בארמונו של מלך, לפני ולפנים (לכן דיניהם חמורים יותר - מומים פוסלים בהם, אסור להם להיטמא למת וכו'). לאחר חטאו של קרח מדגישה התורה שגם הלויים צריכים להכיר בחלוקה זו למדרגות שונות של קדושה. הלויים מקבלים מישראל את המעשר הראשון ונותנים לכהן תרומת מעשר

מתוך הוקרה והערכה לפועלם הגדול של הכהנים והכרת מעלת קדושתם, יותר ממדרגת קדושת הלויים.

וכתב בעל ספר החינוך (מצוה שצו) בשורשי מצוות תרומת מעשר :

"...כל שבט הלוי הבדיל השם מעדת ישראל לעבודתו תמיד, ואמנם בשבט בעצמו נבחר בהם אחד, להיות לכלם לראש ולקצין ולשר הוא וזרעו לעולם, והוא קדוש מקודש בשבט לעמוד ולשרת פני השם תמיד, ושאר כל השבט נתן תחתיו לסייע בעבודה... ועל כן, בהיות הכהנים עיקר הבית בעבודת אלקינו, זכו בעשרים וארבע מתנות שנתנו להם... ושאר שבטו... זכו גם כן... ולמען ידעו ויתבוננו כי כל חלקם בטובה וחלק אחיהם היא סיבת העבודה לה', נצטוו לתת מכל אשר יטלו מבני ישראל חלק העשירי למשרתים הגדולים, ובכך יתנו אל ליבם כי יש גבוהים עליהם, וגבוה מעל לכולם הוא שומר הכל יתעלה".

כשהלויים נותנים את תרומת המעשר לכהנים, הם נותנים אל ליבם שמעלתם וחשיבותם נובעת מחשיבות עבודת ה' שבמקדש, עבודה שבמרכזה עומדים הכהנים משרתי ה'.

נאמר בפסוק כו-כח: "וְאֵל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֵתֶם בְּנַחֲלַתְכֶם, וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר... "כִּן תְּרִימוּ גַם אֲתֶם תְּרוּמַת ה' מִכָּל מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן"

נצטוו הלויים במצוות עשה, להפריש מעשר מתוך המעשר שהם נוטלים מישראל ולתת אותו לכהנים. מתנה זו מכונה 'תרומת מעשר', דהיינו - התרומה הניתנת מתוך המעשר.

וכתב רש"י: "כמו שישראל מרימים מגרנם ומיקביהם תרימו גם אתם ממעשר שלכם, כי הוא נחלתכם". אמנם אין לכם נחלת אדמה משלכם, אך המעשר נקרא נחלתכם וממנו תפרישו מעשר לכהנים.

דיני תרומת מעשר

נאמר בפסוק כז: "וְנָחֲשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם בְּדָגָן מִן הַגֶּרֶן וּבְמִלֵּאָה מִן הַיֶּקֶב"

וכתב רש"י: "תרומת מעשר שלכם אסורה לזרים ולטמאים וחייבין עליה מיתה וחומש, כתרומה גדולה שנקראת ראשית דגן מן הגורן".

כלומר, כמו תרומה גדולה, גם תרומת מעשר אסורה באכילה לישראלים ולויים או לכהנים טמאים.

נאמר בפסוק כט: "מִכֹּל מִתְּנֵיתֶיכֶם תִּרְיֵמוּ אֶת כָּל תְּרוּמַת ה', מִכֹּל חֶלְבֹו אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ"

מכאן למדו חכמים שיש להפריש לתרומה דווקא את המשובח, שנאמר **במדרש הגדול**: "כל מתנות שאתה מפריש לשם ה' לא יהיו אלא מן היפה והמשובח שבו, שנאמר: 'מכל חלבו'".

והחזקוני כתב: "מכל המוטב ומכל היפה שבו תפרישו ממנו את מקדשו, דהיינו התרומה".

נאמר בפסוקים ל-לא: "וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּהִרְיַמְכֶם אֶת חֶלְבֹו מִמֶּנּוּ וְנִחְשַׁב לְלוֹיִם כְּתֹבֹאת גֶּרֶן וּכְתֹבֹאת יָקֵב. וְאֶכְלֹתֶם אֹתוֹ בְּכֹל מְקוֹם אֲתֶם וּבֵיתְכֶם כִּי שֶׁכֶר הוּא לָכֶם חֶלְף עֲבַדְתֶּם בְּאֵהָל מוֹעֵד"

כתב רש"י: "לאחר שתרימו תרומת מעשר ממנו, וְנִחְשַׁב' המותר ללויים חולין גמורין".

לאחר שתפרישו תרומת מעשר מן המעשר, נחשב שאר המעשר חולין גמורים כתבואת גורן לישראל והלויים יכולים לאכלו בכל מקום.

נאמר בפסוק לב: "וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא בְּהִרְיַמְכֶם אֶת חֶלְבֹו מִמֶּנּוּ וְאֶת קֹדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלוּ וְלֹא תִמּוּתוּ"

כאשר תקפידו להפריש תרומת מעשר לכהנים לפני אכילתכם את המעשר, לא תחטאו.

רש"י לומד מפסוק זה, בדרך הלימוד "מכלל לאו אתה שומע הן": "וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא – הֵא אִם לֹא תִרְיֵמוּ, תִשְׂאוּ חֲטָא. וְלֹא תִמּוּתוּ – הֵא אִם תַּחֲלִלוּ, תִמּוּתוּ".

מבט למורה

כדאי לוודא בהזדמנות זו שהתלמידים אכן מכירים דרך לימוד זו של "מכלל לאו אתה שומע הן", שמשמעותה - ניתן ללמוד מדיוק לשונו של הפסוק, גם את הדבר ההפוך. לדוגמא - כאשר דבר מה נאסר במפורש, משמע שדברים אחרים מותרים. וכאן - דווקא אם תרימו את התרומה, לא תשאו חטא, אך אם לא תרימו - תשאו חטא.

סיכום נושא מתנות הכהונה והלויה

כנגד הערעור על הכהונה במחלוקת קרח ועדתו, מצווה התורה לתת לכהנים וללויים מתנות. בכל פעם שאדם מישראל או מהלויים נותן לכהן מתנה מממונו, הוא מבטא בכך את חשיבות הכהונה ואת בחירת הכהנים לעבודת המקדש.

המתנות מבטאות הן את הכבוד שרוחש העם לכהנים וללויים והן את היותם שלוחי העם לעבודת המקדש.

לפיכך, חשוב שהנתינה תהיה מתוך שמחה, רוממות רוח ואמונה בקדושת הכהונה ושבט הלוייה.

רעיונות מרכזיים בפרק יח

שמירת המשכן:

- גדולתו של אהרן - מפניה הקב"ה פונה אליו ישירות.
- הלויים והכהנים מצווים על שמירת המקדש. שמירה זו היא כדי לכבדו, לרוממו ולפארו.
- אסור ללויים להתעסק בעבודת הכהנים וכן להיפך.
- הלויים שותפים עם הכהנים בדאגתם לכך שהקרבות יהיו מוכנים בזמן להקרבה.
- לאדם זר, שאינו כהן, אסור לעבוד במקדש.
- עבודת הכהנים היא מתנה יקרה שקיבלו הכהנים מה' - 'עבודת מתנה'.

מתנות כהונה:

- בחירת ה' בכהנים ומעלתם - מודגשות על ידי מתנות הכהונה.
- קדושת מתנות הכהונה.
- מטרת מתנות הכהונה - ניתנות לכהנים וללויים לדורות כדי לספק להם את כל צרכיהם, כדי שמחשבתם תהיה תמיד בעבודת ה' - בעבודת המקדש ובהוראת התורה לעם ישראל.
- נתינת מתנות כהונה היא זכות גדולה לנותן.
- תיקון חטא קורח - כשאדם מישראל נותן מתנה לכהנים, הוא מראה בכך כי הכהנים הם בחירי ה' לעבודתו ומתקן בכך את חטא הערעור על קדושת הכהונה והלויה.

סיכום פרשת קרח

כישלון קרח ועדתו הוא משבר חמור של מחלוקת על הנהגת האומה ועל סדרי מדרגות הקדושה שקבע ה'. אולם יחד עם זאת, כבכל משבר, גם כאן ישנה לידה. על ידי מחלוקת זו התבררה ונבנתה מדרגה חדשה בעם ישראל.

מתוך המשבר הנורא והעונש החמור שבעקבותיו - בליעת קרח, דתן ואבירם ומשפחותיהם ושריפת מאתיים וחמישים מקטירי הקטורת - התבררה בעם ישראל מעלת שבט לוי בכלל ומעלת הכהונה בפרט. תחילה - בציפוי המזבח במחתות ובמטה אהרן שפרח והוציא פירות לעומת שאר המטות שנתרו יבשים, בהמשך - בציווי ה' על הכהנים והלויים להיות אחראים על שמירת המקדש, ולבסוף - במצוות מתנות הכהונה, מתנות הלוייה ומצוות תרומת מעשר.

מעתה, לאחר פרשה זו ותוצאותיה, "לא יהיה קָקֶרֶחַ וְכַעֲדָתוֹ" - מדרגות האומה יהיו ברורות והכהונה תיקבע בתודעת האומה במקומה הראוי והנכון.